

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДУБОВИЙ МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри
конституційного, міжнародного
і кримінального права
к.ю.н., доцент
О.Г. Турченко
«   »
2020 р.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННУ ПОРУБКУ АБО
НЕЗАКОННЕ ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТ ЛІСУ

Спеціальність 081 Право

Магістерська робота

Науковий керівник:
Мовчан Р.О., доцент кафедри
конституційного, міжнародного
і кримінального права
к.ю.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____
Голова ЕК: _____

Вінниця – 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Науковий керівник: Мовчан Р.О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права

«09» січня 2020 р.

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

Студента 2 курсу, освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр»
групи Г, денного відділення
спеціальності «Право»
Дубового Миколи Анатолійовича

- 1. Тема роботи:** «Кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу».
- 2. Строк надання студентом роботи керівнику:** 30 жовтня 2020 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** наукові джерела, вітчизняне кримінальне законодавство, кримінальне законодавство іноземних країн.
- 4. Робота виконується на базі:** кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права.
- 5. Результати дослідження:** здійснено аналіз складу незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, обґрунтовано низку теоретичних положень і розроблено на підставі одержаних у ході дослідження результатів рекомендації щодо правильної кваліфікації даного кримінального правопорушення та пропозиції стосовно вдосконалення чинного кримінального законодавства.
- 6. Область застосування результатів роботи:** наукова діяльність, нормотворчість, правозастосування.

Тема магістерської роботи зареєстрована № 04/08 «09» січня 2020 р.

Ст. лаборант кафедри _____ (підпис)

УЗГОДЖЕНО

«09» січня 2020 р.

Завідувач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
кандидат юридичних наук, доцент
Турченко

О.Г.

АНОТАЦІЯ

Дубовий М.А. Кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу. Магістерська робота. Кафедра конституційного, міжнародного і кримінального права юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України. Вінниця, 2020. – 110 с.

В роботі здійснено аналіз особливостей ознак складу незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, обґрунтовано низку теоретичних положень і розроблено на підставі одержаних у ході дослідження результатів рекомендації щодо правильної кваліфікації даного кримінального правопорушення та пропозиції стосовно вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, ліс, чагарники, незаконна порубка.

Бібліограф.: 135 найм.

SUMMARY

Dubovyi M.A. Criminal liability for illegal felling or illegal transportation, storage and marketing of forest. Master's work. Department of criminal law and process legal faculty Vasyl' Stus Donetsk National University Ministry of Education and Science of Ukraine. Vinnitsa, 2020. – 110 c.

The paper analyzes the peculiarities of the characteristics of illegal logging or illegal transportation, storage, sale of forest, substantiates a number of theoretical provisions and developed on the basis of the results of the study recommendations on the correct classification of this criminal offense and suggestions for improving existing criminal law.

Key words: criminal liability, criminal offense, forest, bushes, illegal logging.

Bibliography: 135 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ОБ’ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ	10
1.1 Об’єкт та предмет незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу	10
1.2 Суспільно небезпечне діяння та суспільно небезпечні наслідки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК України.....	26
РОЗДІЛ 2 СУБ’ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ .	48
2.1 Суб’єкт незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу	48
2.2. Суб’єктивна сторона незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу	53
РОЗДІЛ 3 КВАЛІФІКУЮЧІ ТА ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ.....	68
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	91

1.

ВСТУП

Актуальність теми. Правові засади сучасної екологічної політики нашої держави були закладені в Конституції України, нормами якої проголошується, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), а забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (ст. 16). Крім цього, Основним Законом земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, зокрема й ліси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони визнані об'єктами права власності Українського народу (ст. 13).

Ліси законодавчо визнані важливим компонентом біологічного (біотичного) різноманіття України. Крім надзвичайно важливого значення лісу як природного ресурсу та його використання для задоволення потреб людини в деревині та іншій лісовій продукції, цей об'єкт природи має не меншу цінність через вплив на клімат, атмосферу, виконання ґрунтозахисних, водоохоронних та інших корисних функцій, а також через свою роль в оздоровленні, відпочинку, забезпеченні культурних та естетичних потреб суспільства. Знищення лісу шляхом незаконних порубок та підвищене споживання лісу й лісової продукції, що перевищує відтворювальний потенціал природи, заподіює величезну шкоду лісовому господарству нашої держави, тягне втрату цінних порід дерев, загибель диких тварин і птахів тощо. Сьогодні лісистість України становить лише 15,7% (при оптимальному для неї показнику – 20%). За площею лісів і запасами деревини Україна є державою з дефіцитом лісових ресурсів.

Суспільна небезпека незаконної порубки лісу та інших дій, передбачених у ст. 246 КК України, визначається такими ознаками: особлива цінність лісів для українського суспільства і держави; пряма загроза цілим

екосистемам, включаючи цінні види флори й фауни; заподіяння істотної шкоди об'єктам природно-заповідного фонду, особливо охоронюваним лісам; заподіяння значних матеріальних збитків державі; тривалий і витратний процес відновлення лісів; поширеність таких злочинів порівняно з іншими посяганнями на довкілля.

Підвищену суспільну небезпеку становлять випадки, коли незаконні порубки здійснюються постійними бригадами із високим рівнем організації праці, використанням спеціальної техніки, призначеної для заготівлі і вивезення значних обсягів деревини, за наявності сталого ринку збуту незаконно видобутої деревини та одержання від цього надприбутків. Такі діяння, здійснювані систематично і поєднані з незаконним збутом лісопродукції, фактично спрямовані на знищення лісових масивів та їх ділянок.

Крім того, саме незаконну порубку лісу у гірській місцевості Західної України багато фахівців, у т.ч. члени Тимчасової спеціальної комісії ВРУ назвали однією з головних причин тих катастрофічних наслідків, які настали для мешканців західної та центральної України внаслідок повеней 2008 р. та 2020 р. і багато з яких можна було б уникнути за умови недопущення масових випадків незаконної порубки лісу на гірських схилах Карпат та Прикарпатського регіону.

Тому дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України, є актуальним, особливо на тлі нинішньої екологічної ситуації в Україні, що характеризується глибокою кризою.

Окремі аспекти обраної теми та суміжні з ними питання розглядалися в працях О.М. Будяченко, С.Б. Гавриша, О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, Е.М. Жевлакова, О.В. Заїчко, О.В. Кисилевича, О.С. Колбасова, М.І. Коржанського, З.Г. Корчевої, Ю.О. Левченко, Ю.І. Ляпунова, В.К. Матвійчука, П.В. Мельника, В.О. Навроцького, Є.І. Немировського, О.Д. Несімка, В.Д. Пакутіна, О.М. Пилипенко, Є.О. Письменського, О.В. Сасова, О.В. Скворцової, О.І. Сторчоуса та інших вітчизняних і

зарубіжних учених. Утім, залишилося коло питань, які потребують подальшої розробки, оскільки опубліковані праці стосуються їх лише фрагментарно. Зокрема, за останні роки редакція досліджуваної норми змінювалася цілих чотири рази (у 2016, 2017, 2018 та 2019 роках), що вказує на необхідність детального наукового аналізу ознак даного складу кримінального правопорушення, за допомогою якого можна розробити рекомендації щодо застосування досліджуваних положень кримінального законодавства на практиці, відмежування незаконної порубки лісу або незаконного перевезення, зберігання, збут лісу від суміжних складів кримінальних правопорушень і аналогічного адміністративного делікту.

Метою дослідження є аналіз особливостей ознак складу незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, обґрунтування низки теоретичних положень і розробка на підставі одержаних у ході дослідження результатів рекомендацій щодо правильної кваліфікації даного кримінального правопорушення та пропозицій стосовно вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Для досягнення задекларованої мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати об'єкт та предмет незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу;
- дослідити суспільно небезпечне діяння та суспільно небезпечні наслідки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК України;
- проаналізувати суб'єкт незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу;
- охарактеризувати суб'єктивну сторону незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу;
- дослідити кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу;
- розробити пропозиції, спрямовані на удосконалення чинного кримінального законодавства, зокрема, існуючої редакції ст. 246 КК України.

Об'єктом дослідження є система кримінально-правової охорони лісу в Україні.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу.

Методи дослідження визначалися метою і завданнями, поставленими в роботі, а також задекларованими об'єктом і предметом. Метод системно-структурного аналізу, формально-логічний та порівняльно-правовий методи дозволили здійснити дослідження ознак складу незаконної порубки лісу або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, розглянути питання відмежування даного кримінально караного діяння від суміжних складів правопорушень та інші спеціальні питання відповідальності за незаконну порубку лісу, а також розробити пропозиції з удосконалення редакції ст. 246 КК України і рекомендації щодо правильної правової кваліфікації незаконної порубки лісу. За допомогою формально-юридичного методу пояснювалася логіка законодавця, закладена в аналізованій кримінально-правовій нормі. Статистичний метод використовувався під час вивчення слідчої, прокурорської та судової практики з даного складу кримінального правопорушення.

Положення, що виносяться на захист:

– доведено, що у вдосконаленій ст. 246 КК України має йтися не лише про лісовий фонд України, а й про випадки порубки інших дерев та чагарників, які не входять до складу лісового фонду України;

– аргументовано, що ст. 246 КК України варто доповнити такою кваліфікуючою ознакою, як незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу «з використанням службового становища» і встановити за цей кваліфікований склад покарання, суворіш, ніж за простий склад цього злочину;

– доведено, що у п. 2 примітки до ст. 246 неодмінно мало б бути вказано і на іншу шкоду, завдану навколишньому природному середовищу, як це і було зроблено у п. 1 примітки до ст. 246 КК України;

– аргументовано, що вжите у ч. 3 ст. 246 КК України формулювання «дії, передбачені ч. 1 цієї статті...» означає вказівку саме і лише на дії та водночас не стосується передбачено ч. 1 істотної шкоди. Тому досліджуваний склад правопорушення слід вважати формальним;

– обґрунтовано, що протиправне заволодіння заготовленим чи складованим лісом, незаконна порубка з корисливою метою дерев і чагарників у розсадниках, ботанічних і зоологічних садах, квітникарських господарствах, а також інша незаконна порубка поза межами лісового фонду України за наявності підстав утворюють склад відповідного злочину проти власності або самоуправства, а не склад правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України.

Теоретичне і практичне значення дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи можуть бути використані:

– в науково-дослідницькій сфері – для підготовки узагальнених праць із кримінально-правової охорони природних ресурсів;

– в нормотворчій діяльності – при удосконаленні чинної редакції ст. 246 КК України;

– у навчальному процесі – при написанні відповідних розділів і підрозділів підручників і навчальних посібників із кримінального, екологічного та лісового права;

– у науково-дослідній роботі слухачів, курсантів (студентів), ад'юнктів (аспірантів), викладачів тощо юридичних навчальних закладів.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, трьох розділів, які логічно поділені на чотири підрозділи, висновків та списку використаних посилань.

РОЗДІЛ 1

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ

1.1 Об'єкт та предмет незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу

Стаття 62 Конституції України [1] передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. В розвиток цього положення, ч. 1 ст. 2 КК України встановлює, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України. Склад злочину складається із взаємопов'язаних між собою елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони. Відсутність хоча б одного з цих елементів призводить до розладу системи та, відповідно, до відсутності складу кримінального правопорушення в цілому.

Структура складу кримінального правопорушення при кваліфікації вимагає першочергового встановлення його об'єкта. Правильне вирішення питання про об'єкт кримінального правопорушення має важливе теоретичне та практичне значення. Саме об'єкт злочину дозволяє визначити його соціальну суть, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відмежовує злочин від суміжних суспільно небезпечних посягань та від інших правопорушень й аморальних вчинків. Злочином може визнаватись лише те, що є суспільно небезпечним, тобто те, що заподіює або може заподіяти істотної шкоди охоронюваному кримінальним законом об'єкту. Якщо діяння не тягне за собою настання істотної шкоди чи не несе у собі такої загрози,

воно не може бути визнано злочином. Як зазначає Б.С. Нікіфоров, якщо злочин – це правопорушення, що посягає на встановлені об'єкти, не на усі, а лише на деякі, охоронювані кримінальним законом, то, відповідно, правопорушення, яке заподіює шкоду іншим об'єктам, не є злочином й не тягне за собою кримінальної відповідальності. Якщо злочин, в інших випадках – це правопорушення, що заподіює об'єкту не будь-яку, а визначену шкоду, то правопорушення, яке заподіює об'єкту іншу шкоду також не є злочином [2, с. 4-5].

Нині правова охорона лісів в Україні забезпечується на рівні конституційного, екологічного, цивільного, адміністративного та кримінального законодавства [3, с. 278]. За справедливим висловом М. Й. Коржанського, соціальна обумовленість кримінально-правової заборони визначається, головним чином, соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами й ефективністю правової регламентації [4, с. 55].

Перш ніж приступити до характеристики об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України, необхідно з'ясувати що ж, власне, є об'єктом злочину взагалі.

В радянській кримінально-правовій науці об'єктом злочину майже беззаперечно визнавалися суспільні відносини, на які посягає злочин. Однак, в останнє десятиліття це питання вирішується не так однозначно. Так, проф. А.В. Наумов вважає, що необхідно повернутися до теорії об'єкта злочину як правового блага, створеної ще в кінці минулого століття [5, с. 147; 6, с. 92]. Колектив авторів російського підручника з Загальної частини кримінального права за редакцією Н.Ф. Кузнєцової та І.М. Тяжкової вважає, що об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом соціально значимі цінності, інтереси, блага, на котрі посягає особа, яка вчиняє злочин, і котрим внаслідок вчиненого злочину заподіюється чи може бути заподіяна істотна шкода [7, с. 202]. Деякі українські науковці, зокрема, С. Миколаєнко,

О.М. Кривуля, В.М. Куц, Є.В. Фесенко та інші, об'єкт злочину визначають як цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або спричиняє істотну шкоду. При цьому, структурну основу цінностей утворюють потерпілі особи, їх інтереси і права, соціальні зв'язки та блага, що їм належать. На їх думку, суспільні відносини не можуть бути об'єктом злочину, оскільки вони є лише певною формою наукової абстракції, а тому самі по собі не існують і їм не може бути завдано шкоди [8; 9; 10; 11]. Як вважає Є.В. Фесенко, суспільні відносини не є універсальною характеристикою об'єкта злочину, цими поняттями не можуть охоплюватися особисті блага людини: життя, здоров'я тощо. Злочин посягає і завдає шкоду цінностям (благам) [12, с. 7].

У зв'язку із цим виникає запитання: чи існують об'єктивно, тобто незалежно від нашої свідомості, суспільні відносини і чи є вони конкретними?

Так, В.Я. Тацій визначає суспільні відносини як певні зв'язки між людьми (суб'єктами), які утворюються в процесі сумісної матеріальної або духовної діяльності [13, с. 10]. Як зауважив В.М. Белоконєв, суспільні відносини не є споглядальними абстракціями, виокремленими людьми в цілях зручності аналізу суспільного життя або експериментальними штучними утвореннями, а існують реально. Об'єктивний характер суспільних відносин полягає в тому, що вони не можуть бути довільно усунутими людьми, а діють незалежно від того, хочуть цього люди чи ні, пізнали вони їх чи ні [14; 15]. Суспільні відносини невід'ємні від діяльності людини. Вони утворюються в процесі діяльності людини, а тому не можуть ані існувати, ані змінюватися незалежно від людської діяльності. В свою чергу, діяльність людини неминуче включається в систему суспільних відносин. Суспільні відносини і людська діяльність не можуть існувати самі по собі, один без одного. Кожен злочин є небезпечний тим, що заподіює шкоду суспільним відносинам, не абстрактно, а реально змінюючи їх шляхом

впливу на елементи. Суспільні відносини не можна побачити чи відчутти, однак, вони існують.

В науці теорії держави і права, право трактується як система загальнообов'язкових правил фізичної поведінки (норм). Норми кримінального права, як і будь-якої іншої галузі права, регулюють дії, вчинки людей, їх поведінку. Вказівки і заборони стосуються осіб, здатних усвідомлювати свої дії і повною мірою або хоча б частково керувати ними. В.І. Рівлін вважає, що кримінальний закон, забороняючи певні дії, направляє поведінку людей, вимагає від них утримуватися від вчинення злочину [16, с. 106]. Однак, регулювання поведінки громадян – є не самоціллю. Закон зобов'язує громадян утримуватися від вчинення заборонених дій не для того, щоб привчити їх до правопорядку, а заради охорони суспільних відносин. Основною функцією кримінального права як галузі права є охоронна функція. Вона полягає в тому, що кримінальне право охороняє властивими йому засобами ті суспільні відносини, які регулюються іншими галузями права [17, с. 5]. Оскільки обов'язковою ознакою злочину є кримінальна протиправність, тобто заборона суспільно небезпечного діяння кримінальним законом, злочин може посягати лише на те, що поставлено під охорону кримінального закону – суспільні відносини. Ми підтримуємо позицію, що під час вчинення злочину саме їм заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди.

Є.В. Фесенко розглядає цінності, яким злочином заподіюється шкода, як різноманітні об'єкти матеріального світу, в тому числі й саму людину, які мають суттєве позитивне значення для окремих осіб, соціальних груп, суспільства в цілому. З позиції суспільства, як зазначає В.М. Белоконєв, шкода не може бути заподіяна цінностям шляхом зміни їх властивостей, оскільки доки вони не перебувають в системі суспільних відносин, вони для суспільства байдужі. Цінності лише тоді стають соціально значущими, коли входять у структуру суспільних відносин, а люди стають їх суб'єктами, коли виникають між людьми конкретні зв'язки з приводу цих цінностей. Тому

кримінально правовій охороні підлягають не самі цінності, а цінності як елемент суспільних відносин. Посягання ж на елемент є посяганням на суспільні відносини в цілому. Відповідно до ч. 1 ст. 1 КК, охороні підлягають права і свободи людини і громадянина, власність, громадський порядок та громадська безпека, довкілля, конституційний устрій України, мир та безпека людства. Однак, права і свободи людини, власність, громадський порядок тощо реалізуються через визначення конкретних прав і обов'язків інших осіб, суспільства, держави щодо їх забезпечення. Вони становлять зміст суспільних відносин, які є об'єктом кримінально-правової охорони. Посягання на перелічені в ч. 1 ст. 1 КК України цінності є посяганням на суспільні відносини, в структуру яких вони входять.

Важко погодитися з тезою Є.О. Фролова про те, що в тих випадках, коли окремі структурні елементи суспільних відносин можуть бути виділені в складі цих відносин, і коли буде встановлено, що саме проти цих елементів направлене суспільно небезпечне діяння, дані структурні елементи необхідно визнати безпосереднім об'єктом злочину [18, с. 192]. Автори цієї позиції, на нашу думку, при формулюванні висновків про безпосередній об'єкт злочину розглядають суспільні відносини не як цілісну систему складових частин, взаємозв'язаних та взаємодіючих між собою, а як суму додатків їх частин. Однак, як справедливо зазначає В.Я. Тацій, суспільні відносини – це цілісна система, певна єдність. Структурні елементи одного відношення можуть входити й в інші відносини. В конкретних суспільних відносинах вони повинні виконувати ті функції, які властиві лише їм. Якщо функції хоча б одного з елементів змінюються, змінюється й всі відносини як цілісна система. Це викликано тим, що зв'язок між елементами відносин настільки міцний, що будь-яка зміна одного з елементів як наслідок тягне за собою зміну інших, а в кінцевому результаті й суспільних відносин в цілому [19, с. 19].

Отже, ми дотримуємося думки, що об'єкт злочину (кримінального правопорушення) – це суспільні відносини, що охороняються нормами

кримінального права і яким в результаті суспільно небезпечного діяння заподіюється чи може бути заподіяна істотна шкода.

Родовий об'єкт – це певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною суттю суспільних відносин, що охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм. Однорідність відносин визначається не випадково, а на підставі різних критеріїв.

Родовий об'єкт являє собою частину загального об'єкта, тобто частину регульованих суспільних відносин від загального об'єкта. Родовий (груповий) об'єкт — це об'єкт, що охоплює певне коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною та економічною сутністю суспільних відносин, які мають охоронятися через це єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм.

Як відомо, у КК України 2001 року законодавець розташував статтю про відповідальність за незаконну порубку лісу в окремому розділі VIII поряд з іншими екологічними злочинами, що мають своїм предметом — як і розглянуте посягання — природні багатства. Попри це, в теорії кримінального права досі не вироблено єдиної думки щодо родового об'єкта порубки лісу.

Одні вчені вважають, що об'єктом злочинів проти довкілля визнавалися правила або порядок експлуатації природних багатств (наприклад, порядок користування лісами тощо) [20, с. 54]. Справедливу, на наш погляд, критику з цього приводу висловлено в юридичній літературі [21, с. 264]. Зазначалося таке: констатація того, що злочином порушені конкретні правила (нормативні акти, які регламентують певну діяльність), фіксує тільки те, що зазначена суспільно небезпечна поведінка вийшла за межі дозволеного і не відповідає порядку, який пропонує дотримуватися даних правил [22, с. 20].

Таким чином, найпоширенішою точкою зору є визначення родового об'єкта досліджуваних злочинів як суспільних відносин з раціонального (правильного, нормального) використання (збереження, відтворення) і

покращення природних ресурсів та охорони довкілля. Вперше цю позицію сформулював П. Т. Некипєлов [23, с. 79]. Із часом на цю тезу пристала більшість учених і практично стала панівною в теорії кримінального права [24; 25, с. 20–21; 26, с. 51; 27, с. 69; 28, с. 582–583; 29; 30, с. 91].

Наведене трактування родового об'єкта взагалі є прийнятним. Однак слід наголосити наступні моменти.

По-перше, таке явище, як раціональне використання природних багатств, припускає їх «економічність», тобто підпорядкування певним господарським інтересам, що й існувало досить довго у формі програм розвитку народного господарства тощо, а охорона життя та здоров'я людей (як складового елемента раціонального використання природних багатств) відсувалася на другий план або декларувалася.

По-друге, закон, власне кажучи, ніколи не забезпечував раціонального режиму використання природних ресурсів. До цієї пори переважна більшість питань охорони природи регулюється в підзаконних актах різного рівня (правила, інструкції, положення тощо), загальна кількість яких є чималою. Диспозиції статей, які передбачають відповідальність за екологічні злочини, є здебільшого бланкетними і відсилають до величезного нормативного матеріалу. Опанувати його дуже важко, насамперед, юристам-практикам, тимчасом як дієвість застосування цих актів (а отже, і кримінального закону) досить невелика.

Позиція вчених про те, що об'єкт екологічних злочинів — це відносини з приводу права на сприятливе довкілля, є новою для науки кримінального права, хоч дане положення давно увійшло в практику міжнародних договорів та угод. При цьому в ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» прямо зазначено, що кожен громадянин України має право на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище [31].

Зміст права на сприятливе довкілля є досить широким, він передбачає право громадян на проживання в екологічно чистих (з дотриманням

нормативів якості навколишнього середовища) умовах, на участь в ухваленні екологічно важливих (значимих) рішень, на інформацію про негативні зміни в довкіллі тощо. Однак ця позиція виявляється правильною лише в разі визнання об'єктом регулювання тільки природоохоронних відносин, тобто відносин, що є змістом однієї з форм взаємодії суспільства та природи. Незважаючи на широкий зміст даного права, говорити про те, що об'єктом екологічних злочинів є суспільні відносини, які це право забезпечують, — це, на нашу думку, звужувати сферу чинності кримінального закону, бо йдеться лише про суспільні відносини в галузі природоохоронної діяльності. Відповідно до цього твердження, екологічними злочину не вважатимуться, наприклад, незаконне полювання, незаконна порубка лісу, тобто діяння, що посягають на відносини стосовно раціонального використання конкретних компонентів довкілля.

З огляду на вищесказане, для остаточного визначення змісту суспільних відносин, що є родовим об'єктом екологічних злочинів, слід розглянути дискусійне питання про співвідношення раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Можна говорити про дві принципово різні позиції. Так, прихильники першої взагалі заперечують наявність у праві якогось зв'язку між раціональним використанням та охороною природних об'єктів. Вони вважають, що відносини з охорони природи є самостійним видом суспільних відносин.

А. І. Казанник вважає, що охорона природи та раціональне використання природних ресурсів — це різні явища суспільного життя, різні види практичної діяльності людей. «Вредными для практики защиты окружающей для человека среды, — пише автор, — являются попытки некоторых ученых включить в понятие охраны природы указания на необходимость проведения хозяйственных акций по умножению, улучшению, перестройке и обогащению природы» [32, с. 11—13]. Із таким формулюванням не можна погодитися. Правова охорона природи передбачає наявність правових норм про її раціональне використання. Щодо поліпшення

та збагачення природи, то стосовно оздоровлення, відновлення — це, безумовно, одна з форм охорони довкілля.

Переважає більшість авторів не заперечує наявності взаємозв'язку правової охорони природи та права природокористування. Однак єдиної думки про взаємовідношення цих складових частин у літературі немає. І. А. Іконицька та М. І. Краснов твердили, що природокористування та охорона являють собою єдине поняття, нерозривні суспільні відносини [33, с. 56; 34, с. 78].

Ми переконані, що твердження низки авторів про нерозривний зв'язок цих двох понять є абсолютно правильним, причому їхнє співвідношення виглядає таким чином, що ці поняття не тотожні: раціональне використання природних ресурсів є тим загальним, яке притаманне і використанню, і охороні довкілля. У цьому сенсі раціональне використання природних ресурсів виступає як одна з форм охорони природи.

Сутність терміна «охорона довкілля» розкривається подвійно: у вузькому значенні — охорона як збереження (незаймання) або так звана консервативна охорона; у широкому — це сукупність відносин стосовно збереження природи, раціонального використання природних ресурсів та відновлення, оздоровлення довкілля.

Таким чином, ґрунтуючись на зробленому аналізі, *родовий об'єкт* екологічних злочинів можна визначити як сукупність суспільних відносин, що забезпечують охорону природного середовища навколо людини, його покращення та оздоровлення поряд з раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів. Дана позиція не є принципово новою для науки кримінального права, але, на нашу думку, вона підсумовує найбільш логічні й обґрунтовані підходи до розв'язання питання про родовий об'єкт розглянутих злочинів [35, с. 7].

Основним **безпосереднім об'єктом** злочину, передбаченого ст. 246 КК, є встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення лісу як важливого елемента навколишнього природного середовища [36,

с. 835].

Додатковим безпосереднім об'єктом незаконної порубки лісу є підстави визнавати відносини в галузі господарської діяльності навіть з урахуванням того, що згідно з ч. 1 ст. 4 ГК лісові відносини не входять до предмета регулювання ГК [37].

На відміну від положень попереднього КК України, який визнавав ліс не лише природним ресурсом, а і майном (відповідно, статті 89 та 90 КК України 1960 р.), чинний КК усуває таке протиріччя і характеризує ліс передусім як різновид природних ресурсів [38, с. 1].

Ліс – це тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище (ст. 4 ЛК) [39; 40, с. 134]. Крім легального визначення поняття «ліс», наведемо і кілька доктринальних.

Так, лісом слід пропонується визнавати об'єднаний єдиним рухом природних процесів комплекс деревинної, чагарникової, трав'янистої рослинності, відповідних їм ґрунту, клімату, тваринного світу, де основне місце належить деревостоям, що уособлює екологічну систему (лісовий біогеоценоз), здійснює сприятливий вплив на життя людського суспільства і задовольняє різноманітні потреби людей [41, с. 83].

Ліс – це складний компонент географічного середовища, сукупність деревних рослин, різноманітної флори й фауни, що створюють стійкий біогеоценоз, площею не менше 0,1 га, пануючий ярус якого утворений деревами і чагарниками одного чи декількох видів та у своєму розвитку виробляє органічну масу, які взаємопов'язані між собою і впливають один на одного і на навколишнє середовище. Ліс виконує низку життєвоважливих функцій, а саме: накопичує сонячну енергію, виробляє кисень, сприяє затриманню вологи на полях, стимулює рівень води у річках, фільтрує води, попереджує повені тощо [42, с. 80].

Як бачимо, у цьому визначенні підкреслюється особливий статус лісу як важливого елемента довкілля, а також як сукупності предметів матеріального світу, що мають економічну цінність та господарське призначення.

З огляду на сказане, додатковим об'єктом аналізованого злочину є підстави визнати порядок ведення лісового господарства.

Хоча обґрунтованою видається і думка, висловлена свого часу латвійським вченим У. Я. Крастиньшем. Він уважав безпосереднім об'єктом порубки лісу суспільні відносини, що забезпечують збереження, раціональне використання, відновлення та примноження лісових ресурсів [43, с. 13].

Часткову незгоду з ним викликає лише факт використання в даному визначенні об'єкта окремих термінів. Так, «збереження» лісових ресурсів доцільніше було б замінити терміном «охорона», оскільки поняття збереження є лише складовою частиною охорони лісів, що містить у собі ще й такі заходи, як проведення різних наукових та рекреаційних робіт тощо. Крім того, використовуючи у визначенні об'єкта термін «лісові ресурси», автор тим самим розглядає ліс тільки як певну сукупність матеріальних предметів, не враховуючи його значення як природної системи. Це не дає можливості повністю визначити заподіювану незаконною порубкою лісу шкоду та досліджувати механізм її заподіяння.

Отже, вивчаючи питання про об'єкт незаконної порубки лісу, слід пам'ятати, що ліс — це складне природне явище, яке є екологічною системою. Ліс — це також частина біосфери, на що вважав за потрібне звернути увагу В. Д. Пакутін, визначаючи безпосередній об'єкт розгляданого злочину як суспільні відносини, які забезпечують людям оптимальні природні умови для життя, шляхом збереження лісу як складової частини біосфери [44, с. 53].

Предметом аналізованого кримінального правопорушення визнаються дерева і чагарники, які ростуть у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-

заповідного фонду (далі – ПЗФ).

Цікаво, що окремим предметом злочину, передбаченого ст. 260 КК РФ, яка встановлює відповідальність за незаконну порубку лісових насаджень, визнаються ліани – різноманітні в'юнкі рослини, як дерев'янисті, з вічнозеленим або опадаючим листям, так і трав'янисті, з багаторічними або однорічними стеблами. Щоправда, окремими дослідниками вказується на зайвість згадування такого предмета злочину, оскільки у дендрології ліани розглядаються як різновид кущів [41, с. 6].

За ст. 246 КК України слід кваліфікувати посягання на сироростучі (живі) дерева і чагарники, які знаходяться на пні (не відділені від коріння), у т.ч. порубку сіянців, саджанців, підліска.

З урахуванням того, що сухостійні дерева втрачають більшу частину біологічних функцій і не чинять будь-якого впливу на природні фактори, у літературі зустрічається думка про те, що сухостійні дерева не повинні предметом незаконної порубки лісу. Стверджується, що предмет цього злочину визнаються дерева та чагарники, які не втратили своїх природних біологічних функцій, тобто сироростучий ліс [45, с. 55]. Єдиним виключенням слід визнати ситуації, коли здійснюється порубка таких сухостійних дерев, які є обов'язковим елементом ландшафту (наприклад, таких, що розташовані в заповідниках з метою збереження лісової флори і фауни в їх природному стані). Звертається увага і на те, що сухостійні дерева нерідко стають навіть шкідливими, бо сприяють поширенню різноманітних лісових хвороб, шкідників, заважають виростанню продуктивного лісу тощо [46, с. 28; 47, с. 454].

Інша точка зору з приводу цього питання кваліфікації заключається в тому, що предметом кримінального правопорушення, караного за ст. 246 КК України, є природний стан лісу, тобто це повинні бути дерева і чагарники на корні як сироростучі, так і сухостійні, адже ліс – це певна біологічна єдність; крім того, поняття рубки сухостою збігається з поняттям рубки сироростучого лісу [48, с. 32; 49, с. 15; 50, с. 84; 51, с. 159–160].

На наш погляд, порубка засохлих деревостанів, які поряд із сироростучими рослинами є елементом лісу як біологічної єдності, з урахуванням конкретних обставин може розглядатись як малозначне діяння, позбавлене суспільної небезпеки (ч. 2 ст. 11 КК України).

Принагідно зазначимо, що в адміністративно-правовій науці зустрічається пропозиція у межах правопорушення, передбаченого ст. 65 КУпАП, здійснити розмежування незаконної порубки, пошкодження або знищення лісових культур та молодняку, з одного боку, та незаконної порубки, пошкодження або знищення сухостою в лісах, з іншого, встановивши за друге правопорушення менш суворе стягнення. Адже у більшості випадків вирубування або знищення сухостою у лісах з екологічної точки зору має позитивний вплив на стан живих лісових культур [52, с. 16].

Не визнаються предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК, трава, очерет, пеньки, хмиз – мертві стовбури дерев або їх частин, які лежать на поверхні ґрунту (вітровал, бурелом, сніголам, трусок, утворюваний внаслідок природного відмирання дерев, тощо). За наявності підстав порушення порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів (живиці, пнів, лубу, кори, деревних зелені і соків) і здійснення побічних лісових користувань (заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля грибів, ягід, лікарських рослин тощо) [53] розглядається як адміністративне правопорушення (зокрема, ст.ст. 67, 70 КУпАП) або може кваліфікуватись за ст. 356 КК як самоправство [45, с. 57–59; 24, с. 441].

Дерева – це багаторічні рослини з чітко вираженим твердим стовбуром з гілками, які утворюють крону. Дерева відіграють головну роль у формуванні лісових біоценозів, становлять основу ландшафту у лісових зонах.

Чагарники – це багаторічні рослини, які у дорослому стані не мають головного стовбура (стебло чітко виражене лише у перший рік життя), із деревоподібними гілками, які починають рости з поверхні ґрунту. Чагарники

є невід'ємним компонентом лісу, а інколи утворюють і сам ліс (ліщинові ліси, гаї тощо). Вони мають такі ж корисні властивості і благотворно впливають на життя людей, як і дерева [25, с. 442].

Для кваліфікації діяння за ст. 246 КК важливо, що зазначені представники флори (як природного, так і штучного походження) не набули товарно-грошової форми, інакше кажучи, статусу майна.

Так, Сокальським районним судом Львівської області було встановлено, що Особа-1 4 січня 2020 року близько 16.00 год., маючи умисел на незаконну порубку дерев, кінною підводою прибув у лісовий масив квартал 42 виділу 43 Любельського лісництва ДП «Жовківське лісове господарство», поблизу с.Бутини Сокальського району Львівської області. не отримавши спеціального дозволу на використання лісових ресурсів – лісорубного квитка або лісового квитка, тобто не маючи права здійснювати порубку дерев, діючи незаконно, умисно, з корисливого мотиву, усвідомлюючи протиправність своїх дій та настання суспільно небезпечних наслідків, бажаючи їх настання, з метою подальшого використання деревини у власних цілях, заздалегідь заготовленою бензопилою, шляхом відділення від кореня, здійснив незаконну порубку 3 (трьох) сироростучих дерев породи вільха чорна, діаметром 33 см., 40 см., 42 см., загальною кубомасою 1,73 м3, після чого порізав їх на частини, в результаті чого, згідно з таксами для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди заподіяної лісу» №665 від 23.07.2008, заподіяно істотну шкоду у сумі 24673,89 гривень, тобто таку шкоду, яка у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Такі дії були кваліфіковані за ч. 1 ст. 246 КК України [54].

В іншому випадку судом встановлено, що Особа-2, на початку листопада 2019 року, у невстановлений слідством час, перебуваючи у лісовому масиві в межах адміністративної території с Дземброня, Верховинського району, Івано-Франківської області, що відноситься до

кварталу 13 виділу 16 Красницького лісництва Верховинського районного лісгоспу, порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення лісу, як важливого елемента навколишнього природного середовища, умисно, з корисливих мотивів, без спеціального на те дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним квитком, ордером), виданим уповноваженим органом, здійснив незаконну порубку лісу, тобто шести сироростучих дерев породи явір, загальною кубомасою 7,33 м³, шляхом їх повного відокремлення від кореня у спосіб спилування, чим заподіяв довікілью та державним інтересам в особі Верховинського районного лісгоспу істотну шкоду в сумі 55640 грн. 45 коп [55].

А от Путильським районним судом Чернівецької області було з'ясовано, що Особа-3 19 жовтня 2019 року діючи умисно, маючи злочинний намір направлений на незаконну порубку дерев усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, перебуваючи в урочищі «Костинець», обхід №2, кв.11, л/д-11 Конятинського лісництва ДП «СЛАП Карпатський держсπεцілісгосп», територія якого відноситься до IV групи лісів і знаходиться в адміністративних межах с. Довгопілля Путильського району Чернівецької області, порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання та відновлення лісу, за допомогою бензопили, не маючи спеціального дозволу та відповідних документів, вчинив незаконну порубку одинадцяти дерев породи «Ялина», одного дерева породи «Береза». В результаті незаконної порубки дерев ОСОБА_1 заподіяв істотну матеріальну шкоду державі, що згідно до проведених розрахунків відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» на суму 51666 грн. 06 коп. Такі дії знову ж таки були кваліфіковані за ч. 1 ст. 246 КК України [56].

Протиправне заволодіння заготовленим чи складованим лісом [57, с. 170], незаконна порубка з корисливою метою дерев і чагарників у

розсадниках, ботанічних і зоологічних садах, квітникарських господарствах, а також інша незаконна порубка поза межами лісового фонду України (наприклад, на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках) за наявності підстав утворюють склад відповідного злочину проти власності або самоправства. В абз. 4 п. 9 постанови Пленуму ВСУ від 10 грудня 2010 р. № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» з цього приводу роз'яснюється, що порубка дерев і чагарників на територіях, не віднесених до лісового фонду, не тягне відповідальності за ст. 246 КК [58]. За наявності підстав такі дії можуть бути кваліфіковані як крадіжка, самоправство тощо.

З огляду на сказане, помилковим слід визнати рішення прокуратура м. Алушти АРК порушити кримінальну справу за ст. 246 КК України у зв'язку з тим, що 13 квітня 2005 р. на території Лучистівської сільської ради м. Алушти невстановлені особи здійснили незаконну порубку зелених насаджень у кількості 367 дерев, серед яких були знищені дерева, занесені до Червоної книги України.

Штучно вирощені зелені насадження, які згодом не набули властивостей дикорослих лісів, на відміну від лісових насаджень, не входять до лісового фонду, а, отже, не можуть розглядатися як предмет злочину, передбаченого чинною редакцією ст. 246 КК. Разом з тим у населених пунктах поряд із штучно вирощеними ростуть і дерева, що становлять собою природні утворення; залежність кваліфікації порубки від походження дерева, про що порушник, як правило, нічого не знає, виглядає дещо нелогічною. З огляду на сказане, удосконалена ст. 246 КК України могла б передбачати покарання за незаконну порубку як тих деревостанів, що входять до лісового фонду, так і тих, що до нього не входять. До речі, у ст. 260 КК РФ встановлено відповідальність за незаконну порубку і тих дерев і чагарників, які не входять до лісового фонду [25, с. 461].

О.О. Дудоров та Є.О. Письменський пишуть наступне: «Показово, що у вітчизняній юридичній літературі однією з вад чинної редакції ст. 246 КК

України визнається те, що її діяне поширюється на зелені зони міст і промислових центрів, парки і сквери, сади і розсадники, насадження вздовж вулиць, шляхів, річок, водойм тощо [45, с. 151–152; 59, с. 160; 60, с. 184–185]. Зважаючи на сучасний кризовий екологічний стан у багатьох містах України, пріоритет екологічних функцій штучно створених природних екосистем і з метою включення таких об'єктів до сфери кримінально-правової охорони довкілля, запропоновано доповнити диспозицію ст. 246 КК України словами «а також дерев та чагарників, що не входять до лісового фонду» [61, с. 8; 62, с. 370]. Стверджується також, що поза увагою законодавця залишилися незаконна рубка дерев і чагарників на сільськогосподарських угіддях, які не відносяться до лісів та не належать до лісового фонду, через що поліпшена ст. 246 КК України має передбачати відповідальність і за незаконні дії щодо окремих груп дерев на землях сільськогосподарського призначення. Висувається і пропозиція встановити окрему кримінально-правову заборону, яка б визнавала самостійним злочином проти довкілля незаконне видалення, знищення або пошкодження дерев і чагарників, які відносяться до зелених насаджень у населених пунктах, що заподіяло істотну шкоду [63].

Очевидно, що розглядувана проблема позбавлена однозначності, а тому потребує самостійного розгляду. Про це, зокрема, свідчить доктринальна пропозиція виключити зі ст. 260 КК РФ (аналог ст. 246 КК України) згадування про ті дерева, кущі та ліани, які не віднесено до лісових насаджень [64, с. 88–89], дискусійність питання про визнання предметом незаконної порубки дерев і чагарників, які ростуть на присадибних, дачних і садових ділянках [49, с. 15] при тому, що інші науковці, навпаки, підтримують рішення свого законодавця про розширення предмета аналізованого екологічного злочину (а саме вихід цього предмета за межі лісового фонду) [65, с. 74–76; 66, с. 95].

1.2 Суспільно небезпечне діяння та суспільно небезпечні наслідки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК України

Як зазначає В.М. Кудрявцев та інші науковці, об'єктивна сторона злочину – це процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на охоронюваний кримінальним законом об'єкт, послідовного розвитку тих подій і явищ, що починаються із злочинного діяння суб'єкта і закінчуються настанням злочинного наслідку чи загрози його настання [67, с. 9; 68]. Визнаючи нерозривний зв'язок об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, наука кримінального права розглядає їх окремо. Це дозволяє більш детально їх вивчити, а також з'ясувати роль та значення кожної ознаки при вчиненні суспільно небезпечного діяння та його кримінально-правовій кваліфікації. Правильне встановлення об'єктивної сторони злочину дозволяє уникнути помилок у кваліфікації суспільно небезпечних діянь. У зв'язку із цим, законодавець, приймаючи кримінальний закон, повинен йти шляхом найбільш повного та точного визначення ознак об'єктивної сторони в нормах Особливої частини. Детальна, чітка диспозиція кримінально правових норм сприяє однозначному розумінню думки законодавця та правильному застосуванню закону. Поряд із об'єктом злочину, значну роль об'єктивна сторона відіграє при розмежуванні суміжних складів злочинів.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 246 КК України, виражається у незаконній порубці дерев і чагарників, а також незаконному перевезенні, зберіганні та збуті незаконно зрубаних дерев або чагарників. При цьому кваліфікація таких дій за ст. 246 КК залежить від категорії захищеності лісу, а також інших об'єктів, де здійснюється порубка. Так, незаконна порубка у лісах, захисних та інших лісових насадженнях утворює склад розглядуваного злочину лише тоді, коли це заподіяло істотну шкоду. Водночас вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах ПЗФ, а так само в інших особливо охоронюваних лісах є вже достатньою підставою для кваліфікації діяння за ч. 3 ст. 246 КК України: істотна шкода у такому випадку не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу цього злочину.

В юридичній літературі кримінально карана порубка лісу інколи тлумачиться лише як відділення дерев і чагарників, що знаходяться в лісі, від коренів незалежно від засобів і способів, які для цього використовуються [69, с. 281; 70, с. 439]. Будучи, як і інші дослідники [41, с. 105–106; 57, с. 87–88], прибічниками більш широкого розуміння цього поняття, пропонуємо **порубкою** з точки зору кваліфікації за ст. 246 КК України визнавати: 1) повне відокремлення дерева або чагарнику від кореня будь-яким способом (спилування, зрубівання, повалення транспортним засобом, застосування вибухових речовин тощо); 2) викорчовування – видалення деревостану з корінням; 3) пошкодження дерева або чагарничка до стану припинення росту (наприклад, відокремлення основних гілок від стовбура дерева, нанесення на стовбурі дерева глибоких порізів, знищення кореневої системи) [25, с. 455].

До пошкоджених до стану припинення росту належать дерева з переламаними стовбурами, обідраною корою понад 30 відсотків периметра дерева (незалежно від довжини за висотою стовбура), обшморганою кроною понад половину її довжини, обідраними та зламаними скелетними коренями понад половину периметра стовбура, а також повалені дерева і такі, що мають нахил понад 30 градусів від вертикальної осі (примітка 3 до Такс для обчислення розміру школи, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту, затверджених постановою КМ від 23 липня 2008 р. № 665) [71].

Для порівняння: відповідно до ст. 260 КК РФ пошкодження дерев і чагарників, а так само ліан до стану припинення росту поряд із власне порубкою виділено як самостійна форма об'єктивної сторони. На доцільність подібного уточнення КК України вказується у літературі [51, с. 171].

Вироком Апеляційного суду Волинської області М. було визнано винним у вчиненні злочинів, передбачених ст. 246, ч. 1 ст. 350 КК України. Як свідчать матеріали справи, М. разом з іншою (невстановленою слідством) особою вчинив у лісовому масиві, який належить колективному

сільськогосподарському підприємству, незаконну порубку 4 дерев сосни загальним об'ємом 7,96 кубометрів і вартістю 6 290 грн., чим заподіяв підприємству істотну матеріальну шкоду. Пізніше, з метою уникнення викриття з боку лісничого Р., погрожуючи останньому вбивством, М. із мисливської рушниці здійснив два постріли набоями картечі по автомобілю Р. М. був затриманий працівниками міліції. Ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 30 січня 2007 р. вирок Апеляційного суду Волинської області щодо М. залишено без змін.

Як зазначають О.О. Дудоров та Є.О. Письменський, із приводу доречності такого законодавчого кроку в юридичній літературі можна прочитати, що пошкоджені рослини, припиняючи свій ріст, «випадають» із екологічної системи й у більшості випадків приречені на загибель [72, с. 178; 73, с. 109; 74, с. 27].

Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом слід кваліфікувати за ст. 245 КК України.

Під **зберіганням** незаконно зрубаних дерев або чагарників слід розуміти знаходження цих предметів безпосередньо у винного або в будь-якому іншому місці, де вони перебувають у розпорядженні та під контролем винного.

Перевезенням цих предметів є переміщення їх винним із використанням будь-яких транспортних засобів.

Збутом незаконно зрубаних дерев або чагарників є їх умисне відчуження, як оплатне, так і безоплатне (використання як засобу платежу, продаж, розмін, обмін, дарування, передача в борг або в рахунок покриття боргу, програв в азартних іграх тощо) [36, с. 630].

Порубка є **незаконною**, якщо вона здійснюється, зокрема:

а) без спеціального на те дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним або лісовим квитком), виданим уповноваженим органом (особою). Лісорубний або лісовий квиток є основним документом, на

підставі якого: 1) здійснюється спеціальне використання лісових ресурсів; 2) ведеться облік дозволених до відпуску запасів деревини та інших продуктів лісу, встановлюються строки здійснення лісових користувань та вивезення заготовленої продукції, строки і способи очищення лісосік від порубкових решток, а також облік природного поновлення лісу, що підлягає збереженню; 3) ведеться облік плати, нарахованої за використання лісових ресурсів (п. 2 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого постановою КМ від 23 травня 2007 р. № 761) [75];

б) за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства;

в) за наявності дозволу, але з недотриманням передбачених у ньому умов стосовно місця, способу і строків порубки, кількості і порід дерев та чагарників (порубка не на тій ділянці, що виділена, до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків, вирубування цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, насінників, плюсових та інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, тощо). Під час проведення заготівлі деревини вирубування та пошкодження цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, а так само насінників і плюсових дерев дозволяється лише у виняткових випадках за наявності відповідного дозволу (ст. 70 ЛК).

Водночас п. 5 Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат, затверджених постановою КМ від 22 жовтня 2008 р. № 929, містить імперативне правило: під час заготівлі деревини не дозволяється вирубування та пошкодження дерев і чагарників, занесених до Червоної книги України, насінників, плюсових та інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття.;

г) за наявності дозволу на проведення суцільної санітарної рубки, але без дотримання обмежень, встановлених щодо площі, строків, технологій проведення робіт [25, с. 446].

Для підтвердження висловленої теоретичної позиції наведемо наступні приклади із практики застосування ст. 246 КК України.

06 вересня 2019 року у Особа-1 виник злочинний умисел, направлений на незаконну порубку дерев породи «Граб» та «Дуб» на землях загального користування, які знаходяться на території с.Бариш, Бучацького району, Тернопільської області. Реалізуючи свій злочинний намір 06 вересня 2019 року близько 16 год. 30 хв. Особа-1 перебуваючи в лісовому масиві, який знаходиться по вулиці Тисів с. Бариш, Бучацького району та перебуває на балансі Бариської сільської ради і належить до земель загального користування, в порушення ст.ст. 4, 24, 67, 68, 69 Лісового кодексу України від 21 січня 1994 р., ст.ст. 5, 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання та відтворення лісу, **незаконно без спеціального дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним квитком, ордером), виданим уповноваженим органом**, діючи умисно, з корисливих мотивів, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, за допомогою бензопили, шляхом повного відокремлення стовбура від кореня у спосіб спилювання здійснив незаконну порубку 4 дерев породи «Граб», діаметром пня у корі - 36,42,44,57 см та одне дерево породи «Дуб» діаметром пня у корі - 42 см., після чого порізавши їх на колоди довжиною 1 метр [76].

05 липня 2019 року близько 13 години 00 хвилин Особа-2, діючи умисно, маючи злочинний намір, направлений на незаконну порубку дерев, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, перебуваючи у кварталі 63 виділу 21 та кварталі 54 виділу 9 ДП «Чернівецьке військове лісництво», територія якого відноситься до II категорії лісів - експлуатаційні ліси, і знаходиться в адміністративних межах Глибоцької селищної ради, порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання та відновлення лісу, за допомогою бензопили, **не маючи**

спеціального дозволу, вчинив незаконну порубку трьох дерев породи «Дуб», в результаті чого заподіяв матеріальну шкоду державі згідно проведених розрахунків відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» на суму 37313 грн. 87 коп [77].

*В іншому вирозі за ч. 1 ст. 246 КК України було вказано, що Особа-3 обвинувачується в тому, що 06.03.2020 року близько 10:00 годин, діючи з прямим умислом, керуючись корисливим мотивом, з метою особистого збагачення, **всупереч встановленому порядку порубки лісу, без лісорубного квитка**, в 28 кварталі 5 виділу Зачепилівського лісництва ДП «Красноградського лісгоспу», який відноситься до захисних лісів першого поясу, здійснив бензопилою марки BRAVO незаконну порубку п'яти дерев породи «Дуб звичайний» діаметрами пнів, 42, 42, 42, 54, 56 сантиметрів, чим завдав ДП «Красноградського лісгоспу» майнову шкоду на 57927,89 грн [78].*

*Богородчанським районним судом Івано-Франківської області було з'ясовано, що 17 січня 2020 року протягом дня Особа-4, діючи з метою заготовлення дров у спосіб вчинення самовільної рубки дерев, направився у лісовий масив біля с. Дзвиняч Богородчанського району Івано-Франківської області. Перебуваючи у кварталі №48, виділ №4 Манявського лісництва Державного підприємства «Солотвинське лісове господарство», порушуючи встановлений порядок охорони та раціонального використання і відтворення лісу, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, **без спеціального дозволу (лісорубного квитка, ордеру)**, використовуючи належну йому бензопилу НАС, вчинив незаконну порубку 21 (двадцяти одного) дерева породи осика, діаметром пня 20,5 см., 32 см., 18 см., 21,5 см., 20 см., 21,5 см., 21 см., 24,5 см., 19,5 см., 16 см., 18 см., 19,5 см., 24,5 см., 13 см., 20 см., 23 см., 14 см., 14 см., 27 см., 20 см., 18,2 см., 18 см., після чого складавав їх для вивезення. Внаслідок незаконної порубки дерев до ступеня припинення росту, Особа-4 була спричинена істотна шкода навколишньому природному середовищу, що полягає у змінах у природному складі та якості насадження,*

погіршення захисних та ґрунтозахисних екологічних властивостей, загрози водної та вітрової ерозії ґрунту, розмір якої у матеріальному виразі за висновком судової інженерно-екологічної експертизи становить 38678,92 грн [79].

Викладене вище розуміння незаконності порубки лісу є результатом тлумачення кримінального закону. Взагалі ж у КК України варто, на нашу думку, закріплювати основні ознаки видів незаконного користування природними ресурсами, з якими пов'язується настання кримінальної відповідальності, адже це істотно посилює інформаційне та виховне навантаження відповідних кримінально-правових заборон. Так, у ст. 246 КК України можна було б зазначити, що незаконною визнається порубка дерев і чагарників, вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення встановлених у дозволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначено в дозволі; порід, вирубку яких заборонено [25, с. 448].

Як засвідчує аналіз матеріалів правозастосовної практики, найбільш розповсюдженими є порубки, вчинювані без спеціального дозволу, тобто без лісорубного квитка (так звані самовільні рубки). Суб'єктами цих рубок зазвичай виступають особи, не пов'язані з лісовою або (та) мисливською галузями господарства. Разом з тим наявність лісорубного квитка на проведення порубки не обов'язково свідчить про те, що дерева на певній ділянці були зрубані законно [45, с. 72].

Вирішуючи питання, чи є порубка лісу законною, слід враховувати, що в окремих випадках лісорубний квиток дозволяється оформляти протягом місяця від початку рубки (зокрема, рубки дерев, що загрожують падінням на лінії зв'язку, електромережі, інші інженерні споруди, або під час проведення аварійно-рятувальних робіт, розчищення судноплавних шляхів). Також необхідно враховувати те, що проведення рубок головного користування забороняється на особливо захисних лісових ділянках (навколо витоків річок,

токовищ глухарів, карстових утворень, гідрометеорологічних об'єктів тощо).

Порушення порядку заготівлі деревини, яке безпосередньо не полягає у незаконній порубці лісу (наприклад, залишення на лісосіках пнів вище встановленого розміру, захаращування місць вирубки відходами, невивезення з лісосіки деревини у встановлений строк або залишення її в місцях рубок, залишення недорубів або зрубаних дерев у завислому стані, ведення рубок способами, які викликають ерозію ґрунту), тягне за собою не кримінальну, а адміністративну відповідальність (ст. 64 КУпАП).

Диспозиція ст. 246 КК України не конкретизує спосіб порубки лісу, а також знаряддя, час і місце її здійснення. Хоч такі ознаки не впливають на кваліфікацію посягання, вони сприяють більш точній характеристиці об'єктивної сторони, визначенню ступеня суспільної небезпеки скоєного та, у деяких випадках, правильному встановленню розміру шкоди, заподіяної незаконною порубкою.

Наприклад, проведення незаконної порубки лісу із застосуванням хімічних або технічних засобів, підпалу (випалювання коренів дерева) або вибуху є більш суспільно небезпечним, ніж спилювання або порубка деревостанів. Так, лісопорушник, незаконно спілявши в лісі дерева, може причепити їх до трактора для транспортування і потягнути до дороги, при цьому гусениці трактора і деревостани можуть зламати велику кількість інших деревостанів і чагарників. Таким чином, знищуються не тільки спіляні дерева, а і рослинність навколо, ціла лісова ділянка стає непридатною [57, с. 100].

Спираючись на висловлені в юридичній літературі аргументи, І.О. Конфоркін пропонує доповнити норму про незаконну порубку лісу такою кваліфікуючою ознакою, як незаконна порубка лісових насаджень із використанням механічного транспортного засобу. Звертаючись до матеріалів правозастосовної практики, науковець зазначає, що велика кількість випадків незаконної порубки лісу поєднується саме із застосуванням спеціальної автотехніки. Відповідно, вчинення злочину із

застосуванням механічних транспортних засобів заподіює шкоду всій екологічній системі лісової ділянки і свідчить про підвищену суспільну небезпеку скоєного [49, с. 9]. Доречно додати, що кваліфікуюча ознака «використання транспортних засобів» вже утворює кваліфікований склад злочину «незаконне полювання» (ст. 248 КК України). Видається, що закріплення аналогічних ознак в інших кримінально-правових нормах про злочини проти довкілля відповідатиме реаліям екологічної злочинності сьогодення.

У зв'язку з тим, що як знаряддя незаконної порубки лісу можуть використовуватися різноманітні предмети матеріального світу, у т.ч. технічні пристосування (бензопила, трактор тощо), у літературі ставиться питання, чи охоплюються поняттям злочинної дії використання людиною при вчиненні розглядуваного злочину сил природи і різноманітних технічних пристосувань. Стверджується, що злочинна дія закінчується рухами, за допомогою яких людина впливає на такі сили і знаряддя, а подальше використання цих сил і знарядь фактично є продовженням об'єктивної сторони та охоплюється поняттям причинного зв'язку. Наприклад, винний підпилює дерево, тобто спилує його не повністю, а далі воно саме відокремлюється від кореня під впливом сили тяжіння [41, с. 110–111].

Не погоджуючись із наведеним підходом, ми виходимо з того, що поняттям дії у кримінально-правовому розумінні охоплюється свідоме використання тварин, різноманітних засобів, включаючи зброю, виробничих процесів, фізичних явищ, сил природи (наприклад, земного тяжіння, високої і низької температури), інших людей, якщо останні не підлягають кримінальній відповідальності (так зване посереднє вчинення злочину), – за умови, що зазначене використання контролюється винним. Викладене розуміння злочинної дії враховує соціальну значущість цього кримінально-правового поняття, у межах якого рух тіла людини вважається нерозривно пов'язаним із дією сил і закономірностей зовнішнього світу. Підхід, згідно з яким суспільно небезпечна дія вбачається і тоді, коли людина безпосередньо

не здійснює фізичного впливу на об'єкт кримінально-правової охорони, інколи називають правилом «продовженої руки злочинця».

Незаконна порубка дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, а так само незаконне перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників визнається закінченим злочином із моменту заподіяння в результаті незаконної порубки лісу істотної шкоди, а вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах ПЗФ, або в інших особливо охоронюваних лісах – з моменту відокремлення дерева або чагарнику від кореня або заподіяння зазначеним представникам флори пошкоджень, які викликають їх загибель або припинення росту.

Та обставина, що особа ще не встигла скористатись незаконно здобутим, на кваліфікацію вчиненого за ст. 246 КК України як закінченого злочину не впливає.

Наступне заволодіння зрубаним лісом, здійснене тим, хто вчинив незаконну порубку лісу, не потребує додаткової кваліфікації як злочин проти власності. Інакше кажучи, ми не сприймаємо думку про те, що незаконна порубка і подальше заволодіння зрубленими деревами і чагарниками посягають на різні об'єкти кримінально-правової охорони (відносини з охорони та раціонального використання лісових насаджень і відносини власності, відповідно), а тому мають кваліфікуватись за сукупністю злочинів [80]. Враховуючи висвітлений вище момент закінчення злочину, передбаченого ст. 246 КК, а також усталені у доктрині підходи щодо розмежування злочинів проти довкілля і злочинів проти власності (див. розділ 1 цього посібника), немає підстав вбачати посягання на два різних родових об'єкти у випадку вилучення дерев і чагарників із природного середовища шляхом незаконної порубки. Незаконна порубка лісу не повинна розглядатися як спосіб його розкрадання.

Подібним чином розмірковують й інші вчені. Зокрема, П. Бурлака, О. Кисилевич та О. Сторочус вважають, що обов'язковим елементом крадіжки є вилучення майна із законного володіння його юридичного

власника, чого під час незаконної порубки дерев не відбувається; згідно зі ст. 13 Конституції України, ст. 148 Господарського кодексу України, ліс на корені є природним ресурсом, тому за самовільної рубки дерева та чагарники вилучаються з природного середовища свого зростання, а не зі сфери власності [81, с. 49; 82, с. 369].

Поряд із цим О. Сторочус висловлює досить спірну позицію, адже спочатку зазначає, що злочин, передбачений ст. 246 КК України, вважається закінченим із моменту відокремлення дерева від стовбура, з іншого боку, заявляє, що якщо лісопорушник вчинив першого дня порубку дерев, однак вивіз їх із лісу через декілька днів, всі його дії в будь-якому разі кваліфікуються за ст. 246 КК України за умови, якщо за цей час працівниками лісної охорони не було їх виявлено та оприбутковано [83, с. 55]. Отже, на думку науковця, заволодіння зрубленим лісом жодним чином не впливає на кваліфікацію дії порушника за ст. 246 КК України. На слушну думку О.М. Будяченко, такий підхід виключає кваліфікацію таких злочинних дій, як заволодіння зрубленими деревами чи чагарниками, що є недопустимим [84, с. 86].

Схожим є обґрунтування М. Панова, який уточнює, що задля визнання предметів, що є у природному середовищі, майном, тобто предметом злочинів проти власності, необхідно, щоб ці предмети були вилучені із цього середовища цілеспрямованою працею людини, її зусиллями та включені до фондів власника як майно [85, с. 292].

Позиція М. Панова про визнання лісів предметом злочинів проти власності за умови їх вилучення із природного середовища працею людини підтримує Н. Антонюк, яка вважає, що предмет злочинів проти довкілля завжди зберігає екологічні зв'язки з біосферою і не втілює в собі конкретно визначену працю (не є товаром), що відрізняє його від предмета злочинів проти власності, в які завжди вкладено конкретно визначену людську працю [86, с. 119]. Подібну думку висловлюють О.О. Дудоров і М.В. Комарницький, які зазначають, що «предметом таких злочинів проти власності, як

викрадення, вимагання, привласнення, розтрата, заволодіння шляхом шахрайства, зловживання особою своїм службовим становищем, не можуть бути природні багатства в їхньому природному стані – блага, які хоч і мають об’єктивну цінність, проте не створені повністю або частково працею людини, не мають статусу майна» [83, с. 62]. Також, стверджуючи про допустимість визнання дерев і чагарників об’єктом злочину проти довкілля, зокрема злочину, який передбачено ст. 246 КК України тільки за умови вкладення конкретно визначеної людської праці, Н. Качина наголошує на важливості мети вкладення праці, зокрема, «якщо метою вкладення праці є відновлення екологічної обстановки, то має місце екологічний злочин, якщо ж праця є елементом виробництва товарів, то вилучення предметів, в які вкладається праця, створює розкрадання майна» [87, с. 67]. Як і О.М. Будяченко, вважаємо, що проведення санітарних робіт як власниками, так і землекористувачами завжди впливає як на підвищення рівня екологічного стану в країні, так і на поновлення (підтримання) стану лісових насаджень як основи товарного виробництва деревини [84, с. 87].

З огляду на викладене варто погодитись із Л. Демидовою, яка, обґрунтовуючи можливість кваліфікації посягань на довкілля за сукупністю, зазначає, що природні ресурси можуть бути предметом злочинів як проти довкілля, так і проти власності залежно від їх: 1) введення в цивільно-правовий або (та) економічний обіг без відокремлення від екосистеми (наприклад, земельна ділянка чи ліс передається у власність фізичної особи, але ця земля чи ліс залишаються складником екосистеми); 2) належності до екосистеми без введення в обіг [88, с. 270]. О. Скворцова також переконана, що незаконна порубка лісу та наступне злочинне заволодіння об’єктами природи повністю охоплюються ознаками ст. 246 КК України, предметом незаконної порубки лісу є дерева і чагарники в лісі як елементи довкілля в природному стані, що не мають вартості [57, с. 135]. Доводиться констатувати, що вчені не враховують той факт, що після порубки лісове насадження втрачає свій зв’язок із довкіллям і первозданий природний стан,

в момент привласнення лісові насадження, по суті, вже є деревиною. Г. Вольфран аргументує необхідність кваліфікації зазначених дій за сукупністю злочинів для посилення боротьби зі злочинними порушеннями в галузі охорони природи [89, с. 57]. Вважаємо такий підхід невдалим, адже відповідно до санкції ст. 246 КК України та ст. 185 КК України найбільш суворе покарання є однаковим – позбавлення волі на строк до трьох років. О. Сасов не визнає можливість кваліфікації окреслених дій за сукупністю із злочинами проти власності із тих підстав, що у КК України у статтях, які регламентують злочини проти власності, довілля не передбачено як додатковий об'єкт, а у статтях КК України щодо злочинів проти довілля не передбачено власність як додатковий об'єкт; КК України визнає ліс тільки як природний ресурс, а не майно [38, с. 1]. На нашу думку, кожний із наведених злочинів має свій об'єкт і, як уже було зазначено, ліс, як природний ресурс є таким об'єктом до моменту втрати ним зв'язку із довіллям. Науковці, які вважають доцільним незаконну порубку та наступне злочинне заволодіння об'єктами природи, які стали майном, кваліфікувати за сукупністю злочинів – незаконна порубка лісу та розкрадання майна, наголошують про таке. Зокрема, О. Пилипенко вважає, що передбачена КК України в редакції 1960 року система кримінально-правової охорони різних форм власності зумовлює підхід судів про правомірність кваліфікації вилучення об'єктів природоохорони як злочинів проти власності тільки у разі їхньої належності фізичним чи юридичним особам; з огляду на те, що норми чинного КК України щодо крадіжки (грабежу, розбою) засновані на принципі рівності всіх форм власності, не можна виключати можливості їх застосування під час посягань на власність Українського народу. Аргументи більшості вчених зумовлені двооб'єктністю незаконної порубки та крадіжки зрубаних дерев, зокрема, у разі незаконної порубки об'єктом злочину є відносини з охорони та раціонального використання лісових насаджень, у разі крадіжки зрубаних дерев – відносини з охорони власності [90, с. 189]. М. Арманов стверджує, що саме двооб'єктність таких дій зумовлює особливість його кваліфікації,

адже «кваліфікація посягань, яке одночасно заподіює чи створює реальну загрозу заподіяння шкоди двом об'єктам, здійснюється за сукупністю норм, якими ці об'єкти поставлені під охорону. Власність Українського народу, об'єктами якої є природні ресурси, підлягає кримінально-правовій охороні на рівних умовах з іншими формами власності. Це детермінує кваліфікацію незаконної порубки лісу за сукупністю ст. 246 КК України та відповідної статті Розділу VI Особливої частини «Злочини проти власності» Кримінального кодексу України» [91, с. 84].

Висловлюють подібну позицію і О. Дудоров та Є. Письменський, при цьому вчені зауважують, що факт невикористання особою незаконного здобутого не впливає на кваліфікацію за ст. 246 КК України як закінченого злочину [45, с. 89–90]. Отже, наведене дає підстави стверджувати, що кваліфікації за ст. 246 КК України підлягають дії саме в частині здійснення незаконної порубки, а заволодіння зрубленими в лісі або в заповідному фонді об'єктами підлягає окремій кваліфікації. Проте такий висновок є передчасним із огляду на зміст ст. 246 КК України, яка встановлює відповідальність не тільки за порубку, а і за перевезення, зберігання та збут лісу, що не може мати місце без заволодіння лісовими насадженнями. При цьому в назві ст. 246 КК України порубка лісу та інші дії щодо лісових насаджень вказані через сполучник «або», а в тексті самої статті вони перераховані як самостійні складники об'єктивної частини злочину. Тому можна дійти висновку, що диспозиція цієї статті охоплює дії щодо заволодіння лісом унаслідок порубки [84, с. 88].

Разом з тим незаконна порубка лісу може утворювати реальну сукупність із відповідним злочином проти власності (у т.ч. крадіжкою) у випадку заволодіння винним деревами або чагарниками, незаконно порубленими ним і надалі оприбуткованими уповноваженими працівниками лісових господарств (незаконно добута деревина має вилучатись у порушників лісового законодавства) [25, с. 460].

М.І. Хавронюк звертає увагу на те, що у КК Литви до злочинних діянь

проти середовища віднесено таке діяння, як порубка без дозволу понад одного гектару власного лісу [92, с. 786]. Видається, що таким чином литовський законодавець чітко визначив основний безпосередній об'єкт розглядуваного злочину, одночасно викресливши з нього відносини власності.

Кількісні характеристики **«істотної шкоди»** як наслідку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК України, розкриті у п. 1 примітці до аналізованої статті. Зокрема, в ній зазначено, що у цій статті істотною шкодою вважається така шкода, яка у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі – НМДГ), або інша істотна шкода, завдана навколишньому природному середовищу в частині забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів.

Норми чинного законодавства, а саме пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. IV і п. 5 підрозділу 1 розд. XX («Перехідні положення») ПК України пов'язують розмір НМДГ як показника, що використовується для потреб кваліфікації злочинів та інших правопорушень, із податковою соціальною пільгою, яка дорівнює 50 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року. Відповідно до ст. 7 Закону України від 14 листопада 2019 р. «Про Державний бюджет України на 2020 рік» з 1 січня 2020 р. прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлений у розмірі 2102 грн. З огляду на це кримінальне правопорушення, передбачене ст. 246 КК України, має вважатися таким, що спричинило істотну шкоду, якщо буде доведено, що внаслідок таких дій була завдана шкода, розміром не менше 21 тис. 020 грн ($2102 / 2 * 20$).

Для спрощення порядку обчислення розміру заподіяної шкоди законодавством установлені спеціальні такси, які позбавляють необхідності вираховувати в кожному випадку всі елементи заподіяної шкоди, чия головна

функція — компенсація шкоди, заподіяної неправомірним використанням природних об'єктів [93, с. 92] (у нашому випадку — лісових ресурсів).

Такси мають бути обґрунтованими та попри всю свою умовність максимально відповідати всім негативним наслідкам правопорушення. Обчислення такс має здійснюватися таким чином, щоб досягти відшкодування шкоди в повному обсязі, охопити всі елементи збитків (тобто щоб у кожному випадку здійснення екологічного — зокрема, лісового — правопорушення розмір майнового стягнення відповідав розміру та характеру шкоди) [93, с. 94].

Згідно з п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», заподіяна незаконною порубкою лісу шкода обчислюється за таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяного лісовому господарству» від 5 грудня 1996 року № 1464, а також на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесених до Червоної книги України» від 1 червня 1993 року № 399.

Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 року № 1464 «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству» затвердила 10 такс за різні види лісопорушень, серед яких є незаконна порубка і пошкодження дерев і чагарників до ступеня припинення росту. Розмір відшкодування шкоди встановлюється в неоподатковуваних мінімумах щомісячних доходів громадян диференційовано в залежності від групи (категорії) лісів, породи дерев, їхнього віку, діаметра дерева в корі біля шийки кореня та інших чинників. У деяких випадках (їх буде зазначено далі) застосовується кратність, тобто збиток стягується в підвищеному розмірі.

Володимирецьким районним судом Рівненської області було встановлено, що 05 червня 2019 року приблизно о 21.00 год., точного часу досудовим розслідуванням не встановлено, Особа-1 з метою вчинення

незаконної порубки лісодеревини породи сосна, керуючись корисливими мотивами, прибув в квартал 19 виділ 24 Біловізького лісництва ДП СЛАП «Рокитнівський держспецлісгосп». Реалізуючи свій протиправний намір, всупереч вимогам Правил рубок головного користування в лісах України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 №559, Правил відпуску деревини на пні в лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.1999 №1378, тобто без наявності дозволу на відпуск деревини, виданого уповноваженим органом, за допомогою бензопили, умисно, самовільно, зрізав 5 (п'ять) сироростучих дерев породи сосна звичайна діаметрами на пні 0,35 м., 0, 39 м., 0, 47 м., 0, 52 м., 0, 55 м, в результаті чого за **розрахунками по таксах, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди заподіяної лісу» № 665 від 23.07.2008**, заподіяв матеріальну шкоду державі в особі ДП СЛАП «Рокитнівський держспецлісгосп» на загальну суму 56 069,69 гривень [94].

Калуським міськрайонним судом Івано-Франківської області з'ясовано, що Особа-2 16.07.2020 перебував по місцю свого проживання в с. Кадобна Калуського району Івано-Франківської області. В цей час у нього виник протиправний умисел, спрямований на вчинення незаконної порубки дерев в лісах, які були йому потрібні у господарстві. З метою реалізації свого злочинного умислу, ОСОБА_1 у ранішню пору доби 16.07.2020 направився у лісовий масив Брошнівського лісництва ДП «Калуське лісове господарство», що неподалік с.Кадобна Калуського району Івано-Франківської області, взявши з собою належну йому бензопилу марки «Husqvarna 240». Зайшовши в лісовий масив, а саме у квартал №33 виділ 21 Брошнівського лісництва ДП «Калуське лісове господарство» урочище «Кадобна», побачив сироростучі дерева породи «ялиця біла», які вирішив незаконно зрізати. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконну порубку дерев у лісах, Особа-2 діючи умисно з корисливих мотивів порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення лісу, як важливого

елемента навколишнього природного середовища, самовільно, без відповідних на те дозвільних документів, за допомогою бензопили марки «Husqvarna 240» вчинив незаконну порубку двох дерев породи «ялиця біла», діаметром пня 40 см. та 47 см., які повністю відокремив від кореня після чого близько 16.00 год. був виявлений працівниками Брошнівського лісництва ДП «Калуське лісове господарство». Незаконною порубкою дерев породи «ялиця біла» до ступеня припинення росту, Особа-2 довів свій злочинний умисел до кінця, внаслідок чого порушився сприятливий мікроклімат у навколишньому середовищі, підвищилася пряма сонячна радіація, температура повітря та швидкість вітру, чим заподіяно лісовому господарству істотну шкоду, яка становить 22 135, 82 грн [96].

Міжгірським районним судом Закарпатської області встановлено, що 23 липня 2019 року біля 17:00 години Особа-3 перебуваючи в обході № 6, кварталі 24, виділі 20, урочища «Горбляний», що відноситься до смт. Міжгір'я Міжгірського району Закарпатської області, яке входить до складу ДП «Міжгірське лісове господарство», де з метою вчинення незаконної рубки деревини породи «ялина-європейська», використовуючи власну бензопилу марки «Штіл-180» умисно, самовільно, без будь-якого на те дозволу та відповідних документів, всупереч встановленому законом порядку, скоїв самовільну порубку трьох сирі ростучих деревин породи «ялина-європейська», загальною кубомасою 5,01 м.куб.. Після чого незаконно зрубану деревину було завантажено на його власний автомобіль марки ЗИЛ-131, та ним здійснив перевезення цієї деревини на приватну територію, чим самим своїми умисними діями Особа-3 заподіяв істотну шкоду навколишньому природному середовищу на загальну суму 38956 гривень 54 копійки [96].

Іншим судом встановлено, що Особа-4, 21.12.2019 у денний час доби, незаконно, без спеціального на те дозволу, маючи прямий умисел направлений на незаконну порубку дерев, використовуючи бензопилу марки «SHTIHL MS180» в якості засобу для незаконної вирубки лісу, перебуваючи на

території 112 кварталу виділу 1 урочища «Карнаватка», що в Саксаганському районі м. Кривого Рогу, що є територією лісового фонду України, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, умисно здійснив незаконну порубку лісу, а саме шести сироростучих дерев породи «Дуб» та двох сироростучих дерев породи «Ясень», внаслідок чого заподіяв істотну шкоду ДП «Криворізьке лісове господарство» Дніпропетровського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України, завдавши матеріального збитку. Відповідно до висновку експерта від 24.02.2020 року №08-20 розмір шкоди, заподіяний державі незаконною порубкою лісу на території 112 кварталу виділу 1 урочища «Карнаватка» ДП «Криворізьке лісове господарство» Дніпропетровського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України складає 34089,64 грн [97].

Зазначені такси поширюються тільки на осіб, які проводять у лісі діяльність без відповідного дозволу — лісорубного квитка, ордера або лісового квитка. На практиці ж виникають випадки, коли незаконні порубки дерев допускаються постійними або тимчасовими лісокористувачами при здійсненні рубань виділеного лісосічного фонду або при веденні лісового господарства (порубка на непризначених для того ділянках, не в тій кількості та не тих дерев тощо). Ці порушення підлягають кваліфікації за ст. 246 КК України. Втім, згідно «Порядку спеціального використання лісових ресурсів», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 761, визначається лише наступне: «якщо загальна кількість фактично заготовленої деревини перевищує зазначену в лісорубному квитку більш як на 10 відсотків аби вихід ділової деревини (лісоматеріалів круглих) — більш як на 15 відсотків, то власник лісів або постійний лісокористувач сплачує нормативну вартість додатково заготовленої деревини». Крім цього, у таких випадках необхідно дати

юридичну оцінку діям відповідальної службової особи підприємства-лісокористувача.

Шкода визнається істотною і в тому разі (нематеріальний еквівалент), коли були знищені певні види дерев у тій чи іншій місцевості, погіршилися породний склад, якість, захисні, водоохоронні й інші екологічні властивості лісу, виникли труднощі у відтворенні заліснення в певній місцевості, знизилась якість атмосферного повітря, змінились ландшафт місцевості, русло річки, сталась ерозія ґрунту.

До інших видів діянь, які передбачені у ч. 1 ст. 246 КК, належать перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників. Проте, враховуючи те, що наслідки у виді істотної шкоди, є обов'язковою об'єктивною ознакою даного злочину, незрозумілим є те, як перевезення, транспортування та збут незаконно добутої деревини може прямо завдавати шкоду чи збитки, тобто призводити до знецінення певного матеріального блага. Із незаконною рубкою зрозуміло – через знищення дерев шкода завдається лісу – втрачається екологічна складова. Однак далі незаконно зрубана деревина фактично стає товаром, і дії з її транспортування чи збуті або зберігання прямої шкоди формально довікілью вже не наносять [82, с. 369].

На цій самій обставині акцентує увагу і О.О. Дудоров. Диспозиція ч. 1 ст. 246 КК, однак, не враховує ту обставину, що істотна шкода є суспільно небезпечним наслідком лише незаконної порубки дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях і не може характеризувати такі дії, як перевезення, зберігання чи збут незаконно зрубаних дерев або чагарників (у таких випадках визначенню підлягає хіба що вартість деревини). Сказане стосується і тяжких наслідків, передбачених ч. 4 ст. 246 КК. Очевидно, що аналізоване законодавче рішення не узгоджується з юридичною визначеністю як складовою верховенства права, яка передбачає не просто існування закону, на підставі якого обмежуються права особи або вона притягується до відповідальності, а існування саме якісного

(передбачуваного) закону. Юридична визначеність «вимагає, щоб правові норми були зрозумілі і точні і мали на меті гарантування того, що ситуації і правовідносини будуть передбачуваними». Про передбачуваність застосування ст. 246 КК у вказаній частині говорити явно не доводиться. Із викладеного, на мій погляд, випливає, що перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників треба, за загальним правилом, кваліфікувати за ст. 65 КУпАП (хотів би уточнити, що в цій адміністративноправовій нормі, на відміну від ст. 246 КК, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників чомусь не згадується) – якщо у вчиненому не вбачаються ознаки співучасті (пособництво – ч. 5 ст. 27 КК) у незаконній порубці лісу або ознаки складу злочину, передбаченого ст. 198 КК. Остання має застосовуватись, зокрема, у випадку заздалегідь не обіцяного скуповування незаконно зрубленої деревини незалежно від її вартості і передбачає фактично таке ж за суворістю покарання, що фігурує в санкції ч. 1 поліпшеної ст. 246 КК. До речі, як пособництво незаконній порубці лісу слід кваліфікувати і дії тих осіб, які відповідно до попередньої домовленості з тими, хто вчиняє незаконну порубку лісу, відбирають і позначають дерева, що підлягатимуть порубці, або з метою приховання слідів вчиненого злочину знищують пеньки незаконно зрубаних дерев. Цікаво, чому законодавець, який вирішив рухатись шляхом розширення змісту досліджуваної кримінально-правової заборони, не вказав у ній і на зазначені дії? [98, с. 91].

З урахуванням існуючої раніше (до ухвалення Закону від 6 вересня 2018 р.) безпроблемності кримінально-правової оцінки перевезення, зберігання і збуту незаконно зрубаних дерев або чагарників особою, яка раніше незаконну порубку цих деревостанів не вчиняла, складно зрозуміти, у чому полягав сенс (й особливо в контексті задекларованого розробниками законопроекту, ухваленого як Закон від 6 вересня 2018 р., посилення кримінальної відповідальності за порушення лісового законодавства) включення в диспозицію ч. 1 ст. 246 КК альтернативної вказівки на

перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників [98, с. 92–93].

До речі, у КК РФ (ст. 260), в якій встановлено відповідальність за незаконну порубку дерев і чагарників, а так само за пошкодження їх до ступеня припинення росту, такі порубка і пошкодження визнаються злочином, зокрема, лише у випадку їх вчинення у значному, великому чи особливо великому розмірі, а конкретні (грошові) значення цих розмірів, що обчислюються за затвердженими Урядом РФ таксами, визначені у примітці до цієї статті [92, с. 786]. Досвід РФ у кримінально-правовій протидії незаконній порубці лісу вважаємо таким, що може бути використаний при вдосконаленні вітчизняного КК.

Якщо шкода не визнається істотною, винна у незаконній порубці лісу особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності за ст.ст. 65, 65-1, 66 КпАП. Слід враховувати і те, що пошкодження дерев і чагарників, зазначене у диспозиції ст. 65 КпАП, може відбуватися шляхом роздрібнення, зминання, знищення частини дерева або чагарнику (кореневої системи, гілок тощо) як до припинення росту, так і без припинення росту.

РОЗДІЛ 2

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ

2.1 Суб'єкт незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу

Для того, щоб з'ясувати, хто може бути суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України, необхідно розкрити поняття та ознаки загального суб'єкта злочину, визначити якими особливостями володіє особа, що може бути притягнутою до кримінальної відповідальності за вчинення цього кримінального правопорушення.

Законодавче визначення загального суб'єкта злочину дано в ч. 1 ст. 18 КК України [99]. Це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність. З усіх чисельних властивостей особи злочинця закон виділяє лише такі, що свідчать про його здатність бути притягнутим до кримінальної відповідальності. Власне ті ознаки, як зазначає П.С. Дагель, і характеризують суб'єкт злочину [100, с. 9].

Осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Законодавче визначення неосудності дано в ч. 2 ст. 19 КК України. Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Однак, більш повне визначення

неосудності, на нашу думку, було запропоновано Р.І. Міхєєвим. Він зазначає, що неосудність – це нездатність особи усвідомлювати під час вчинення суспільно небезпечного діяння фактичного характеру і суспільної небезпеки вчинюваних дій (бездіяльності) чи керувати ними, викликана хронічним психічним захворюванням, тимчасовим розладом психічної діяльності, недоумством або іншим хворобливим станом психіки, що виключає вину та кримінальну відповідальність [101, с. 123]. У цьому визначенні є необхідна вказівка на те, що стан неосудності позбавляє можливість особи усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку вчинюваних дій, а також виключає вину та кримінальну відповідальність.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 246 КК України, може бути вчиненою особою, що досягла певного, встановленого законодавством мінімального віку – 16-ти річного віку.

Отже, **суб'єкт** досліджуваного кримінального правопорушення – загальний.

Як зазначають О.О. Дудоров та Є.О. Письменський, в юридичній літературі обґрунтовується пропозиція змістити акцент кримінально-правової протидії незаконній порубці лісу – а саме в обов'язковому порядку встановлювати і притягувати до кримінальної відповідальності не лише безпосередньо браконьєрів, а і тих осіб, які скуповують завідомо незаконно одержану деревину [102, с. 53].

Дії таких «посередників» повинні одержувати кримінально-правову оцінку за ст. 198 КК України, оскільки вказана норма прямо називає предметом передбаченого нею злочину майно, завідомо одержане злочинним шляхом. Під майном, одержаним злочинним шляхом, зазвичай розуміється майно, яке прямо або опосередковано отримано в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України. Отже, предметом кримінального правопорушення, караного за ст. 198 КК України, повинно визнаватись майно, одержане будь-яким злочинним шляхом, у т.ч. внаслідок незаконної порубки лісу [45, с. 111].

Щодо майнових ознак незаконно одержаної деревини (на відміну від сироростучих дерев), то з цього приводу також не повинно виникати сумнівів. Підтвердження того, що зрублені дерева набувають характеристики майна, знаходимо, зокрема, в абз. 5 п. 9 згаданої постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля»: заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин справи слід кваліфікувати, як вже зазначалось, за відповідними частинами ст. 185 КК України або іншими статтями, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів проти власності [25, с. 370].

Досліджуючи питання суб'єкта розглядуваного злочину, ми не можемо оминати увагою ту обставину, що нерідко незаконна порубка лісу стається внаслідок злочинних діянь службових осіб, котрі не лише не зберігають лісовий фонд, а, навпаки, – самі займаються його розкраданням. Йдеться про службових осіб органів управління лісами та лісової охорони, а також службових осіб юридичних осіб – лісокористувачів.

Так, на Вінниччині викрито злочинну групу у складі лісничого одного із лісогосподарських підприємств області і двох місцевих жителів, які протягом півроку незаконно зрубали понад 1,8 тис. дерев. Продавши їх, злочинці заробили більше 1,3 млн. грн. Помічник лісничого одного з лісогосподарських підприємств Львівщини неналежно склав документи щодо проведення суцільної санітарної рубки, у результаті чого під рубку було відведено більш якісну ділянку і заподіяно шкоду у розмірі 260 тис. грн. [45, с. 112–113; 103].

Випадки незаконної порубки лісу, вчиненої службовою особою (наприклад, керівником підприємства, лісничим) із використанням свого службового становища, повинні одержувати юридичну оцінку за сукупністю злочинів – за ст. 246 і нормою КК про відповідний службовий злочин. При цьому службова особа може виконувати роль не лише виконавця (співвиконавця), а й організатора, пособника чи підбурювача, що має бути

відповідним чином відображено при кваліфікації.

Директор державного підприємства С., зловживаючи службовим становищем, організував незаконну рубку дерев та виготовлення з них деревного вугілля. Цими діями державі було завдано збитків на сумку 6,7 млн. грн. Прокуратура Одеської області кваліфікував дії С., зокрема, за ч. 3 ст. 364 і ч. 3 ст. 27, ст. 246 КК [104, с. 14–15].

Якщо службова особа під час незаконної порубки лісу не використовувала надані їй посадою повноваження, її дії утворюватимуть поведінку загального суб'єкта злочину і кваліфікуватимуться лише за ст. 246 КК України.

Зловживання службовою особою, відповідальною за охорону чи забезпечення раціонального використання лісового фонду, наданими їй повноваженнями чи недбале ставлення до них, що призвело до незаконної порубки лісу, слід кваліфікувати як той чи інший злочин у сфері службової діяльності (без інкримінування ст. 246 КК України). Наприклад, маючи право видавати дозволи на вирубку лісу, що займає територію, відведену на законних підставах під порубку, службова особа здійснює це своє повноваження, порушуючи порядок видачі лісорубних документів.

Ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 29 березня 2007 р. А. було визнано винним у зловживанні службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК) і службовій недбалості (ч. 2 ст. 367 КК). Як випливає з матеріалів кримінальної справи, А., працюючи на посаді лісничого Сколівського лісництва Львівської області, не забезпечив контроль за ввіреним йому обходом. Унаслідок цього на зазначеному обході сталася незаконна вирубка 53 цінних дерев вартістю 33 363 грн. Встановлено, що А. виявив і проклеймував вирубку, але не задокументував її, фактично приховавши у такий спосіб порушення лісового законодавства.

Ми підтримуємо пропозицію про введення у ст. 246 КК України кваліфікуючої ознаки «з використанням службового становища» і встановлення за цей кваліфікований склад незаконної порубки лісу

покарання, суворішого, ніж за простий склад цього злочину. Водночас формулювання відповідної кваліфікуючої ознаки досліджуваного складу кримінального правопорушення потребує уточнення. Адже, як на цьому резонно зосереджує увагу вітчизняний науковець В.Я. Громко, у таких випадках слід враховувати, що законодавцем використано подібні, проте відмінні конструкції – «зловживання службовим становищем» та «зловживання повноваженнями»: перша означає протиправні діяння «публічних» службових осіб, поняття яких закріплено у примітці до ст. 364 КК України, а інша – діяння, зокрема, службових осіб юридичних осіб приватного права. Це унеможлиблює посилену кримінальну відповідальність службових осіб юридичних осіб приватного права, якщо в тій чи іншій нормі КК відповідальність пов'язується з використанням (зловживанням) службового становища [105, с. 195].

Ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ була визнана правильною кваліфікація за ст. 197 КК діянь лісника одного з лісогосподарських господарств Закарпатської області. Тячівським районним судом цей лісник був визнаний винним у неналежному виконанні своїх обов'язків з охорони лісу від незаконної порубки та інших правопорушень, унаслідок чого у закріпленому за ним обході невстановлені особи самовільно зрубали дерева, завдавши державі збитків на суму 2495 грн.

Не погоджуючись із кваліфікацією діяння, вчиненого лісником, за ст. 197 КК України, М.І. Панов і П.В. Олійник зазначають, що об'єктом злочину, передбаченого цією статтею КК України, є відносини власності, а предметом – чуже майно. У розглядуваному ж випадку ліс, у т.ч. дерева на корені, які було доручено охороняти ліснику, є природними об'єктами в їх природному стані; відповідно, вони не входять до складу відносин власності, охоронюваних за допомогою ст. 197 КК України. З метою усунення з'ясованої прогалини у кримінально-правовій охороні об'єктів довкілля науковці висловлюються за доповнення Розділу VIII Особливої частини КК України нормою, яка б передбачала відповідальність за невиконання чи

неналежне виконання своїх обов'язків особами, яким доручена охорона природних об'єктів – лісів, тваринного світу тощо [106, с. 91].

Ми не вбачаємо тут прогалини (принаймні в частині охорони лісів), адже у літературі [107, с. 265] доведено, що і лісника, і лісничого за ознакою здійснення ними функцій представника влади слід визнавати службовими особами. Зрозуміло і те, що відсутність однакового підходу з питання про визнання лісника службовою особою у кримінально-правовому розумінні цього поняття, яка спостерігається у судовій практиці навіть на рівні рішень ВСУ та ВС, є небажаною.

2.2. Суб'єктивна сторона незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу

Суб'єктивна сторона екологічного злочину характеризує психічне ставлення особи до скоєного нею злочинного діяння та суспільно небезпечних наслідків останнього в галузі охорони довкілля.

До суб'єктивної сторони належать інтелектуальне та вольове ставлення суб'єкта до вчиненого злочину, що охоплюється певною формою вини як обов'язкової ознаки даного елемента складу злочину, а також цілі та мотиви діяльності суб'єкта, які є факультативними ознаками суб'єктивної сторони злочину. У сукупності вина, мотив і ціль відбивають зв'язок свідомості та волі особи в здійсненому нею діянні з його злочинними наслідками. Якщо бракує суб'єктивної сторони кримінально караного діяння, як і кожного з інших трьох обов'язкових елементів складу злочину (об'єкта, об'єктивної сторони або суб'єкта), виключається й кримінальна відповідальність за вчинене діяння.

На відміну від цивільно-правової відповідальності з відшкодування шкоди довкіллю і здоров'ю людини, що може наставати і при відсутності вини заподіювача за фактом шкоди, кримінальна відповідальність (у тому числі за екологічні злочини) настає лише за наявності вини особи, яка

завдала шкоду. В цивілізованому законодавстві не має бути складів з невизначеною формою вини [108, с. 58]. Як говориться в ст. 2 КК України, без вини немає складу кримінального правопорушення, немає кримінальної відповідальності, немає покарання.

Вина в такому кримінальні, як незаконна порубка лісу, визначається характером дій, які утворюють об'єктивну сторону аналізованого посягання, бо дія є проявом волі особи та її намірів [109, с. 11]. Отже, вина незаконної порубки лісу впливає з самого формулювання закону, що описує об'єктивну сторону суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 246 КК України.

Сьогодні в галузі відносин людина-довкілля при здійсненні злочинних діянь закон передбачає можливість існування вини у формі як умислу, так і необережності. Говорячи про незаконну порубку дерев і чагарників, на сьогодні існують різні точки зору й різні коментарі з питання — яка форма вини передбачається в даному складі злочину: тільки умисел, умисел та необережність (наприклад, щодо наслідків у вигляді істотної шкоди); умисел може бути тільки прямим або також непрямим тощо.

В юридичній літературі досить поширена думка, що окремі екологічні злочини (серед яких і незаконна порубка лісу) характеризуються тільки умисною формою вини. Ця позиція має різнобічні обґрунтування.

Наприклад, розглядаючи зазначене діяння як злочин з формальним складом, прибічники цього погляду роблять висновок, що воно взагалі не може бути вчинене з необережності. Річ у тому, що для наявності необережної вини особа має передбачати можливість настання суспільно-небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності або ж не передбачати таких наслідків, маючи обов'язок та можливість їх передбачити; натомість, у формальних злочинах наслідки не є їхньою обов'язковою ознакою і лежать поза межами складу злочинного діяння [57, с. 103].

На нашу думку, ця позиція може бути прийнятною тільки відносно незаконної порубки лісу в заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах, бо з

огляду на раніше вивчений матеріал досліджуване нами злочинне діяння має формальний склад тільки в цій формі.

У деяких випадках висновок про можливість здійснення незаконної порубки лісу тільки умисно ґрунтується на тому, що при скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України, винний передусім має усвідомлювати факт незаконності своїх дій та розуміти, що не має правомірних підстав для порубки лісу, а отже, робить протиправне діяння [27, с. 120]. Як правило, винний завжди усвідомлює це.

Відомо, що дана кримінально-правова норма є бланкетною, і факт протиправності незаконної порубки лісу припускає порушення правових приписань — спеціальних правил, виконання яких є підставою для визнання дій, описаних у диспозиції ст. 246 КК України, законними. Але ж свідоме порушення спеціальних правил, що регулюють відносини в галузі охорони природи, якнайчастіше свідчить про підвищену небезпеку особистості винного, про явне нехтування екологічних інтересів суспільства.

Таким чином, при здійсненні даного екологічного кримінального правопорушення з бланкетною диспозицією треба враховувати психічне ставлення винного не тільки до злочинного діяння взагалі, але й до факту порушення ним спеціальних правил.

Як правило, інтелектуальний момент вини обмежується усвідомленням суспільної небезпеки вчиненого діяння і не вимагає усвідомлення винним його протиправності. Керуючись принципом «незнання закону не звільняє від відповідальності», усвідомлення протиправності зазвичай не потребує доведення в кримінальній справі. Однак у випадку незаконної порубки лісу та інших дій, описаних у ст. 246 КК України, яка є порушенням спеціальних правил і внаслідок якої настають описані кримінальним законом суспільно небезпечні наслідки, необхідне усвідомлення не тільки суспільної небезпеки діяння, але і його протиправності.

У свою чергу, саме усвідомлення кримінальної протиправності посягання, його забороненості нормами кримінального права свідчить тут і

про усвідомлення суб'єктом суспільної небезпеки скоюваного кримінального правопорушення, про розуміння ним соціальної значимості свого діяння, тобто його соціальної шкідливості.

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру незаконної порубки лісу містить у собі також розуміння винним усіх обставин, що характеризують об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, описаного в ст. 246 КК України. Останні охоплюють, крім характеру здійснюваних суспільно небезпечних дій, значимість об'єкта та предмета посягання, а також місця, часу, способу його здійснення та інших обставин.

Особа, яка проводить незаконну порубку лісу та інші дії, передбачені у ст. 246 КК України, тільки тоді може бути притягнута до кримінальної відповідальності за це діяння, коли вона усвідомлювала, що здійснює порубку саме дерев і чагарників, які ростуть на території лісового фонду; що ці деревостани є сиророслими, а не сухостійними чи трусковими, і стоять на пні. Причому помилкове судження винного про породу, розміри, якість лісу не впливає на відповідальність.

Отже, не виключені випадки, коли незаконний характер порубки не настільки очевидний. Наприклад, незаконною також визнається порубка дерев не тих порід, що зазначені в отриманому дозволі. Вказівка закону стосовно досліджуваного складу означає, що винний усвідомлює заборонений характер своїх дій. Коли ж ця обставина відсутня, нема і підстав для залучення до кримінальної відповідальності [89, с. 66—67].

Особа має розуміти також соціальну значимість предмета злочину, тобто усвідомлювати економічну й соціальну корисність лісу, яка не є однаковою. Так, умисел щодо здійснення незаконної порубки в заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах включає усвідомлення суб'єктом даного діяння статусу зазначених об'єктів, територій та лісів [110, с. 652].

Усвідомлюючи ознаки предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України, винна особа опосередковано усвідомлює

й ознаки об'єкта даного діяння. Наприклад, здійснюючи порубку дерев і чагарників, особа повинна усвідомлювати, що, роблячи ці дії незаконно, вона заподіює шкоду певним інтересам і відносинам, які охороняються державою (а саме, інтересам з охорони лісів).

Свідомість суб'єкта даного кримінального правопорушення може охоплювати й інші обставини його вчинення: спосіб і засоби, місце і час здійснення порубки лісу. Таким чином, якщо при незаконній порубці винний свідомо обирає загальнонебезпечний спосіб (як-от, вибухівка тощо), який призведе до знищення або пошкодження лісових масивів чи зелених насаджень, ці дії утворять сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ст. 245 та ст. 246 КК України [110, с. 652]. З огляду на диспозицію ст. 246 КК України, місце і час здійснення даного злочину не мають значення для кваліфікації. Вони можуть ураховуватися лише при обчисленні розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству (див. «Такси для вирахування розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству», затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 року № 1464, а саме, доповнення № 1, № 3 (примітка 1), № 9 до даної постанови).

Далі, при вивченні такого елемента інтелектуальної ознаки умислу, як «передбачення суспільно небезпечних наслідків», цілком справедливо постає запитання: чи може незаконна порубка лісу та інші подібні дії бути зроблена з прямим та непрямим умислом або тільки з прямим?

Сама поява цього запитання є досить логічною, бо прямий та непрямий умисел відрізняються один від одного не лише вольовою ознакою (як здається багатьом), але й характером передбачення наслідків. Якщо при прямому умислі особа передбачає наслідки як можливий або як неминучий результат свого суспільно небезпечного діяння, то при непрямому умислі особа передбачає тільки можливість (імовірність) настання таких наслідків [17, с. 179].

Проблема змісту умислу при незаконній порубці лісу в теорії кримінального права розв'язується неоднозначно. Наприклад, в юридичній

літературі існує думка, що цей злочин може бути скоєний винятково з прямим умислом. Деякі криміналісти припускають наявність непрямого умислу поряд з прямим при незаконній порубці лісу, але тільки відносно істотної шкоди, яка настала, або лише в разі пошкодження до ступеня припинення росту. У деяких випадках при розгляді суб'єктивної сторони аналізованого посягання вид умислу взагалі не зазначається, а робиться висновок лише про умисний характер цього діяння.

Ми вважаємо, слід керуватися тим, що в чинному КК України розмір шкоди чітко не обговорено, тож у кожному випадку незаконної порубки лісу його істотність визначається самостійно. Через це передбачати неминучість настання істотної шкоди суб'єкт може тільки тоді, коли він рубає, наприклад, велику кількість дерев або дерева дуже цінних порід (якщо особа це усвідомлює). Втім, можуть траплятися такі ситуації, коли суб'єкт усвідомлює, що своїми діями він чинить протиправне діяння у вигляді незаконної порубки невеликої кількості дерев і навіть передбачає, що це призведе до суспільно небезпечних наслідків, але істотність його розміру розглядає лише як можливий наслідок. Така ситуація, на нашу думку, є цілком реальною внаслідок дещо абстрактного визначення розміру шкоди, зазначеного законодавцем у диспозиції ст. 246 КК України.

Отже, з огляду на результати дослідження такого елемента інтелектуальної ознаки умислу, як «передбачення суспільно небезпечних наслідків», логічним буде припустити, що незаконна порубка дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях може бути здійснена як із прямим, так і з непрямым умислом.

При незаконній порубці лісу в заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах розмежування умислу на непрямий і прямий не має значення, бо розглянутий злочин у даній формі має формальний склад (тобто наслідки тут лежать поза межами необхідних ознак об'єктивної сторони, а отже, і складу злочину). Інтелектуальна ознака умислу в цьому випадку включає лише

усвідомлення суспільно небезпечного характеру чиненого діяння, ставлення до наслідків тут не виникає (та й не може виникнути). Вольова ж ознака умислу обмежується бажанням здійснити конкретну дію. Отже, як злочин з формальним складом незаконна порубка лісу в цій формі (якщо суб'єктивна сторона виражена умисною формою вини) може бути зроблена лише з прямим умислом [17, с. 179].

Вивчаючи питання про зміст вольового елемента умислу в особи, яка вчинила незаконну порубку в лісах, захисних та інших лісових насадженнях, треба пам'ятати, що зазначене посягання є злочином із так званим матеріальним складом. Значить, волю особи та її спрямованість слід встановлювати стосовно суспільно небезпечних наслідків, змальованих у ст. 246 КК України, — шкоди лісовому господарству.

На думку С. Б. Гавриша [27, с. 130], конкретним змістом вольового елемента умислу при здійсненні порубки лісу є бажання досягти злочинного результату, безпосередньо передбаченого в ст. 246 КК України. Із цією позицією можна посперечатися.

Справді, сутність вольового процесу названого злочину полягає в активному прагненні досягти поставленої мети, засобом досягнення якої є заподіяння матеріальної шкоди лісовому господарству. Але як можна бажати завдати конкретну шкоду, коли в законі її визначено лише абстрактно (як «істотну»)? Правильніше, на нашу думку, розглядати вольовий момент незаконної порубки лісу як наявність у суб'єкта злочину не бажання заподіяти істотну шкоду, а припущення, що його дії можуть її спричинити. Таким чином, є ситуація, коли особа свідомо допускає настання шкідливих наслідків, передбачених у ст. 246 КК України. Значить, у більшості випадків існуватиме непрямий умисел відносно заподіяної шкоди.

Відтак, можна погодитися з В. Д. Пакутіним, з точки зору якого розглянутий злочин виражається в прямому умислі, оскільки винний усвідомлює, що не має дозволу на порубку, і бажає її здійснити [44, с. 75]; причому наявність прямого умислу автор фактично пов'язує тільки з дією.

Ми переконані, що наявність прямого умислу відносно наслідків незаконної порубки лісу (коли бажання зробити дію збігається з бажанням настання конкретного злочинного результату, передбаченого в ст. 246 КК України) існуватиме, наприклад, при скоєнні цього злочину або участі в ньому спеціального суб'єкта (причому особи, безпосередньо пов'язаної з веденням лісового господарства або охороною лісу). Ті самі лісники в силу своєї професійної діяльності, використання професійних навичок та досвіду роботи можуть заздалегідь припускати, що їхніми неправомірними діями буде заподіяно істотну шкоду лісовому господарству, а отже, прагнути настання цих суспільно небезпечних наслідків.

Безумовно, слід звернути увагу на ще один важливий момент. Навіть у деяких прибічників точки зору про те, що передбачений ст. 246 КК України злочин (кримінальне правопорушення) характеризується тільки навмисною формою вини, інколи зустрічаються обмовки про можливість необережної вини щодо наслідків незаконної порубки — заподіяння істотної шкоди. Правильно зазначається, що, свідомо порушуючи відповідні правила, винний може й не передбачати, що внаслідок його злочинних дій буде завдано шкоду, оцінювану як істотну, хоча за обставинами справи він мусив і міг це передбачати. Таке може бути, скажімо, з огляду на засоби та способи, застосовані при порубці (як-от, вибухівка), обсяг вирубаних деревостанів або цінність порід зрубаних дерев тощо.

Як відомо, закон не виключає того, що при здійсненні злочину може бути одна форма вини стосовно дії та інша — стосовно наслідків. У деяких випадках ставлення до небезпечної дії або бездіяльності може бути умисним, а до наслідків — необережним. Таке психічне ставлення до діяння та його наслідків у кримінальному праві називають змішаною (або подвійною) формою вини [17, с. 193].

Аналіз присутніх в літературі точок зору з названого питання дозволяє зробити наступний висновок: різні автори, використовуючи ці два терміни (подвійна та змішана форми вини) як рівнозначні, тотожні, вкладають у них,

по суті, різне значення.

М. І. Коржанський та Г. А. Крігер вважали, що обидві форми вини в таких злочинах установлюються тільки за психічним ставленням суб'єкта до злочинних наслідків його дій, тобто навмисної стосовно одних та необережної стосовно інших наслідків тих самих дій винної особи. Але така точка зору може бути застосована тільки до тих злочинів, де є кілька злочинних наслідків. Відповідно ж до диспозиції ст. 246 КК України, незаконна порубка лісу спричиняє лише єдиний наслідок у вигляді істотної шкоди. Тому, на нашу думку, актуальнішою щодо аналізованого нами складу кримінального правопорушення є інакша позиція.

Отже, обговорюючи суто подвійну форму вини, деякі автори думають, що вину слід визначати залежно від психічного ставлення особи до вчиненого взагалі, а не до якоїсь одної його частини. З цієї точки зору, про вину можна говорити, не розділяючи психічне ставлення винного тільки стосовно дії або стосовно наслідку, — і це є правильно. Але ж вони ототожнюють поняття «змішаної» та «подвійної» форм вини [111, с. 7].

Так, суспільна небезпека діянь, учинених зі змішаною формою вини (тобто тих, що поряд з умислом містять у суб'єктивній стороні й необережність), безсумнівно нижча, ніж умисних. Однак однією з основних рис такого екологічного злочину, як незаконна порубка лісу, є істотна шкода, заподіяна довкіллю, як ознака об'єктивної сторони злочину. Саме в цьому й проявляється суспільна небезпека аналізованого кримінально караного діяння.

Цей момент був визначальним, наприклад, у правовій системі США до видання федеральних законів у галузі охорони довкілля, коли місцеві департаменти охорони здоров'я, санітарні управління та інші адміністративні органи запровадили правила, які передбачали кримінальну відповідальність узагалі, незалежно від умислу. Особа, що заподіяла шкоду навколишньому середовищу, підлягала цивільній та кримінальній відповідальності як за наявності злочинного умислу, так і без неї.

Ми переконані: вищезазначене дає підстави зробити наступні висновки, основні позиції яких не є новими для сучасного українського кримінального права:

- суб'єктивна сторона незаконної порубки лісу та інших дій, передбачених у ст. 246 КК України, в першій формі (у лісах, захисних та інших лісових насадженнях) може характеризуватися умислом (прямим або непрямым) або змішаною (подвійною) формою вини (за наявності необережності щодо наслідку, передбаченого в ст. 246 КК України);

- суб'єктивна сторона незаконної порубки лісу в другій формі (у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах) може характеризуватися винятково прямим умислом.

Ми думаємо, ці положення можна залучити до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України для їхнього використання при розв'язанні спірних ситуацій, які можуть виникнути в процесі визначення форми вини незаконної порубки лісу як конкретного кримінально караного діяння. Сьогодні, з огляду на нинішню редакцію ст. 246 КК України, це є вкрай актуально через велику кількість думок і різночитань з даного питання.

Далі, не можна оминати характеристику таких ознак суб'єктивної сторони незаконної порубки лісу, як мотив і ціль.

Вони не є обов'язковими елементами даної ознаки складу злочину, тому що не названі в диспозиції ст. 246 КК.

Під мотивом, за загальним правилом, розуміють обумовлені потребами й інтересами, усвідомлені особою внутрішні спонукання, які надають їй рішучості вчинити злочин та керують нею при його скоєнні [112, с. 150—151].

Усвідомленість спонукань передбачає їхню соціальну оцінку особою, розуміння нею того, до чого призведе їхнє здійснення. Інакше кажучи, формування мотиву передбачає і постановку цілі злочину [113, с. 88].

Отже, мотив указує на те, чим людина керується, скоюючи злочин,

чому вона це робить. А ціль визначає результат, якого людина прагне, відповідаючи на запитання, для чого вона цей злочин вчиняє.

Кожен з екологічних злочинів (у тому числі незаконна порубка лісу) має специфічну спрямованість і ціль, які можна правильно розпізнати в процесі аналізу їхньої мотиваційної структури [42, с. 152].

Сполучення досліджуваних ознак суб'єктивної сторони злочину може бути різним: при одному мотиві можливі різні цілі або, навпаки, одна й та сама ціль може виходити з різних спонукань [114, с. 41].

Наявність мотиву в злочинах із прямим умислом сумнівів, узагалі-то, не викликає. При цьому в літературі існує точка зору, що в злочинах, скоєних з непрямым наміром, мотив відшукати неможливо, оскільки наслідки цього злочину не впливають з мотиву дії винного, не визначаються цими мотивами. Однак погодитися з такою думкою ми не можемо, бо при непрямому намірі злочинець не тільки ясно уявляє собі причинний взаємозв'язок і наслідки, але й свідомо їх приймає, тобто допускає настання конкретних злочинних наслідків. І хоч наслідки діяння в цьому випадку не завжди є метою дій злочинця, але спонукальна причина, яка підштовхнула до їхнього вчинення, присутня. Виходить, що мотив тут формує уявлення не лише про бажаний кінцевий результат, але й про побічний, настання якого злочинцем допускається.

Складніше розв'язується питання про наявність мотивів у злочинах, де є необережна форма вини (оскільки заподіяні наслідки в цьому разі не охоплюються бажанням винного, бо він і гадки не має про їхнє настання). Нас ця проблема цікавить стосовно випадків здійснення незаконної порубки лісу зі змішаною формою вини. Розібратися в ній, на нашу думку, можна з огляду на присутню в теорії точку зору про те, що в злочинах з необережною формою вини виділяють не мотив злочину в цілому, а мотив поведінки, що спричинила настання суспільно небезпечних наслідків [115, с. 92].

Найпоширенішою мотивацією злочинної поведінки при незаконній порубці лісу є наявність корисливих спонукань [116, с. 32]. Корисливі

мотиви при скоєнні даного злочину виникають, як правило, у людей, схильних до наживи й накопичення. Наприклад, особи перетворюють браконьєрський промисел на бізнес, здійснюючи незаконну порубку дерев і чагарників задля продажу деревини. Для підтвердження переважно корисливої мотивації суб'єктів звернемося до матеріалів судової практики.

Марганецьким міським судом Дніпропетровської області було встановлено, що 05.01.2019 року, приблизно в період часу з 11-00 год. до 11-45 год., обвинувачений Особа-1, знаходячись на території виділу 3 кварталу 29 Ворошилівського урочища ДП «Марганецьке лісове господарство», лісові насадження якого відносяться до захисних лісових насаджень - рекреаційно-оздоровчих лісів, всупереч установленому законом порядку, не маючи будь-яких дозвільних документів на проведення рубки деревини, з метою заготівлі дров для продажу, **з корисливих мотивів**, за допомогою бензопили, умисно відділив від кореня стовбури одного дерева породи «Акація» та шести дерев породи «Дуб звичайний», вчинивши їх незаконну самовільну порубку, при цьому заподіявши матеріальну шкоду інтересам держави в особі ДП «Марганецьке лісове господарство» на загальну суму 8394,99 грн [117].

Балаклійським районним судом Харківської області з'ясовано, що Особа-2 23.10.2019 близько 11.00 години, з метою незаконної порубки дерев у лісі, прибув на територію Високобірського лісництва ДП «Балаклійське лісове господарство», а саме в квартал 79 виділ 1, де у порушення вимог ст.ст. 4, 69 Лісового кодексу України, п.п. 2, 3 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року N761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», згідно яких використання лісових ресурсів проводиться за спеціальним дозволом - лісорубним квитком /ордером/, не маючи спеціального документу для використання лісових ресурсів лісорубного або лісового квитка, тобто не маючи права здійснювати порубку дерев державної форми власності, умисно та протиправно, **з корисливих мотивів**, шляхом спилування дерев

бензиноюю ланцюговою пилою марки «Дніпро М 4500», яку заздалегідь приготував, тобто повного відокремлення дерева від його кореня, здійснив незаконну порубку у лісі 6 (шести) сироростучих дерева породи «Сосна звичайна» діаметром пня в корі: 1) 24 см 1 шт. на суму 2 777 грн 92 коп; 2) 26 см - 1 шт на суму 2 777 грн 92 коп.; 3) 33 см 1 шт. на суму 5 854 грн 99 коп; 4) 34 см 1 шт. на суму 5 854 грн 99 коп. 5) 35 см 1 шт. на суму 7 491 грн 76 коп. 6) 37 см 1 шт. на суму 7 491 грн 76 коп [118].

08.10.2019 біля 18.00 год. Особа-3, перебуваючи на території домоволодіння за місцем свого проживання по АДРЕСА_4 , під час розмови з товаришами Особа-4 та Особа-5 запропонував вчинити незаконну порубку лісу на території Ємільчинського району Житомирської області, на що вони погодилися.

Реалізуючи злочинний умисел, **переслідуючи корисливий мотив**, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, бажаючи незаконно збагатитися за рахунок чужого майна, того ж дня, без розриву в часі Особа-3 взяв дома дві бензопили марки "Штурм" та "Урал" та завантажив їх до автомобіля марки "MERSEDES-BENS 210", та разом з Особа-4, Особа-5 вказаним автомобілем поїхав в напрямку Ємільчинського району. Проїжджаючи вказаним автомобілем по одній з вулиць м. Сарни, Особа-3 зустрів чоловіка, якого попросив про допомогу в завантаженні порізаної лісопродукції, при цьому не повідомив його про свої злочинні наміри, на що останній погодився та сів до вказаного автомобіля і разом з зазначеними особами поїхав в напрямку Ємільчинського району.

Прибувши 09.10.2019 біля 01.00 год. до кварталу № 21 виділу № 4, Ємільчинського лісництва ДП «Ємільчинське лісове господарство», що поблизу с Осівка, Ємільчинського району Житомирської області, Особа-3, Особа-4 та Особа-5, діючи узгоджено з корисливих мотивів, не маючи на те спеціального дозволу (лісорубного квитка, лісового квитка, ордеру), діючи в порушення ст. 69 Лісового Кодексу України, ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», умисно здійснили незаконну

порубки 2-х дерев породи «дуб», шляхом їх повного відокремлення від кореня, у спосіб спилування, та розкрязували їх на колоди за допомогою привезених з собою бензопил марки "Штурм" та "Урал". Продовжуючи свої узгоджені спільні дії Особа-3, Особа-4 та Особа-5 за допомогою невстановленої досудовим слідством особи, яка була не обізнана про злочини наміри останніх, завантажили до вантажного салону вищевказаного автомобіля 9 колод зрізаних дерев дуба та залишили місце вчинення злочину.

Внаслідок незаконної порубки 2-х дерев породи «дуб» вчиненої Особа-3, Особа-4 та Особа-5 в лісовому насадженні державного підприємства "Смільчинське лісове господарство" спричинено шкоди лісу на загальну суму 38722,23 грн., що в 20 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян та є істотною шкодою [119].

У службової особи корислива зацікавленість з метою протиправного одержання матеріального зиску буде тоді, коли вона, скажімо, за винагороду сприяє незаконній порубці лісу або вчинює цей злочин самотійно з використанням свого службового становища.

Ми вважаємо за правильну думку, відповідно до якої не буде корисливої зацікавленості при бракові цілі збагачення (як-от, при незаконній порубці дерев для будівлі плоту) [120, с. 28]. Адже корисливі прагнення пов'язані, як правило, із завищеним рівнем домагань правопорушника, які вочевидь суперечать реальним можливостям їхнього задоволення законними способами, встановленими вимогами життя [113, с. 91]. Отже, при незаконній порубці деревостанів, наприклад, для спорудження будинку, де переслідується мета отримання незаконним шляхом престижної цінності, будуть присутні корисливі мотиви.

Важливо відзначити, що корислива зацікавленість є найпоширенішою, але не обов'язковою для незаконної порубки лісу. Інколи винні здійснюють ці протиправні дії, скажімо, за мотивами нехтування законодавства про охорону природи.

Останнім часом дедалі частіше зустрічаються хуліганські мотиви,

тобто бажання продемонструвати молодечтво, хоробрість. Це, по суті, злочинні дії через бешкетництво, витівки, знічев'я, зі спортивного азарту (наприклад, бажаючи похизуватися своєю силою та вправністю, винні рубують дерева великого діаметра).

До інших мотивів, за якими відбувається порубка лісу, можна віднести вандалські спонукання (прикладом даного діяння може бути порубка екологічно та культурно цінних дерев у заповіднику).

Отже, на поведінку винного впливають різноманітні мотиви, здійснення яких реалізується шляхом досягнення певних цілей, першорядна з яких — заволодіти деревостаном або чагарником. Найчастіше суб'єкт може керуватися відразу декількома мотивами, які доповнюють один одне, причому окремі з них відіграють провідну роль у здійсненні даного посягання.

Оскільки злочин проти природи у вигляді незаконної порубки лісу описано таким чином, що мотив і ціль перебувають за межами складу, слідчі та судові органи в більшості випадків узагалі їх ігнорують. Наслідком цього є однакова відповідальність за одне й те саме діяння, тимчасом як ступінь суспільної небезпеки злочинів не тотожна, що виходить з аналізу мотивів і кінцевих цілей незаконних порубок лісу.

Деякі мотиви злочинів виступають як загальні обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність. У ст. 66 КК України пом'якшувальною обставиною зазначено здійснення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних або інших обставин. Злочин проти природи (у тому числі незаконну порубку лісу) можна скоїти через страх, що виник під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність (п. 6 ст. 66 КК України). Якщо мотив незаконної порубки лісу обумовлений крайньою необхідністю (наприклад, порубка дерев людиною, яка заблукала або замерзає в лісі), то ця обставина взагалі виключає суспільну небезпеку та протиправність діяння (ст. 39 КК України).

Крім того, правильне визначення мотивів і цілей діяння дозволяє

усвідомити зміст і сутність причин та умов здійснення незаконної порубки лісу, зробити кримінологічний аналіз особистості злочинця і розробити заходи щодо запобігання даному кримінально караному діянню; вони можуть ураховуватися судом при визначенні видів та розмірів покарання за цей злочин. Одним словом, їхнє встановлення має не тільки теоретичне, але й важливе практичне значення.

РОЗДІЛ 3

КВАЛІФІКУЮЧІ ТА ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ

Виявлення ознак, які визначають сутність даного злочинного діяння, зіставлення їх з ознаками, зазначеними у відповідній статті КК України, і, зрештою, висновок про їхню подібність являють собою процес, іменований у теорії кримінального права кваліфікацією злочину.

В юридичній літературі була висловлена правильна, на наш погляд, думка про те, що процес кваліфікації злочину складається з трьох етапів. Спочатку з'ясовується, чи є в скоєному ознаки злочину або вчинене треба оцінювати як адміністративний проступок; чи наявні обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння, а отже, поведінка особи не може бути визнана злочинною тощо.

На другій стадії, в разі виявлення злочинного характеру вчиненого діяння, встановлюється, який розділ Кримінального кодексу охоплює розгляданий злочин, тобто відбувається виявлення його родових ознак.

Третій етап полягає в з'ясуванні, до якого виду злочинних екологічних діянь належить скоєне: наприклад, до незаконної порубки лісу чи знищення або пошкодження лісових масивів тощо. На цій самій стадії відбувається подальша ідентифікація злочину в межах обраної статті Кримінального кодексу: чи є склад злочинного діяння простим або кваліфікованим. Проводиться кримінально-правова оцінка тієї чи іншої кваліфікуючої обставини, встановлюється її вплив на кваліфікацію скоєного як екологічної злочинної поведінки тощо.

Крім того, питання про необхідність виділення кваліфікованих складів, які тягнуть суворішу відповідальність, може виникнути, коли екологічний

злочин скоюється двома або більше особами, коли шкідливий вплив на довкілля завдає велику або особливо велику шкоду, або має неодноразовий характер тощо. Це й зрозуміло, бо наявність зазначених обставин неабияк підвищує суспільну небезпеку посягання на навколишнє середовище, що адекватно супроводжується посиленням відповідальності.

Доцільність застосування даних положень до кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за незаконну порубку лісу, вимагає детальнішого аналізу.

У ч. 2 ст. 246 КК України передбачено дві кваліфікуючі ознаки: вчинення дій, передбачених ч. 1, **повторно або за попередньою змовою групою осіб**.

Узагальнення дослідженого матеріалу кримінальних проваджень показали, що питома вага осіб, які, будучи раніше судимими за незаконну порубку, знов її вчинили, порівняно невелика і становить біля 1.5% загальної кількості засуджених за ст. 246 КК України.

Однак у разі, коли зазначена ситуація все-таки присутня, це впливає на визначення відповідальності за порубку лісу. Через це виходить, що проблема аналізу особливостей «повторності» даного кримінально караного діяння як ознаки, що характеризує особистість злочинця, порушується досить вчасно. Врахування цієї ознаки дозволяє правильно розв'язати питання про індивідуалізацію відповідальності й покарання, виявити причини скоєння злочину, що сприятиме профілактиці таких посягань [121, с. 102].

Повторність свідчить про наявність у особи схильності до скоєння нових злочинів, а це вказує на підвищену небезпеку правопорушника [122, с. 19—20]. От чому повторність великою мірою збільшує суспільну небезпеку злочину взагалі стосовно інтересів охорони лісів.

Вивчення юридичної літератури з цього питання показало, що розуміння повторності як конструктивної ознаки стосовно даної статті містило деякі спірні обставини.

Так, Є. І. Немировський вважав, що порубка лісу буде повторною,

тільки якщо попередня порубка була зроблена впродовж останніх трьох років незалежно від того, була особа покарана за першу порубку чи ні [123, с. 63—64]. Таким чином, він фактично визнавав повторність цього діяння лише у випадку, якщо раніше зроблена порубка була злочином (три роки — це строк давності притягання особи до кримінальної відповідальності за незаконну порубку лісу і строк погашення судимості за даний злочин у разі призначення їй покарання у вигляді позбавлення волі за КК України 1960 року).

Інші вчені-правознавці розглядали повторність щодо незаконної порубки лісу як здійснення таких лісопорушень у вигляді порубки дерев, кожне з яких окремо не утворює кримінально караного діяння. Скажімо, В. О. Навроцький прямо відзначав, що як ознака даного злочину повторність утворюють два адміністративні правопорушення [46, с. 31]. Ця позиція найчастіше мотивувалася тим, що повторність у сенсі даної статті не може складатися зі злочину й проступку, тому в діях особи, яка вчинила незаконну порубку лісу (якщо шкода перевищує зазначені в статті розміри), а потім порубку, що утворює проступок (тобто в меншому, ніж зазначено в законі, розмірі), ознаки повторності немає. «Другое толкование указанного признака, — писав Ю. І. Ляпунов стосовно складу незаконної порубки лісу, — логически невозможно, ибо если любое из правонарушений само по себе образует признаки названного преступления, то ссылка на повторность проступка, как основания уголовной ответственности, лишается смысла, поскольку лицо в этом случае могло бы отвечать в уголовном порядке и при отсутствии повторения правонарушения» [22, с. 116—117].

Спростовуючи дану точку зору та обґрунтовуючи поняття повторності, деякі юристи вважали, що вона була присутня і тоді, коли зроблена раніше порубка лісу являла собою злочин, і тоді, коли вона була проступком.

Відповідно до позиції В. Д. Пакутіна, С. Б. Гавриша та інших, для повторності не мало значення, були обидві порубки адміністративними правопорушеннями чи одна з них містила склад злочину, або обидві були

кримінально караними. Не було також обов'язковим для наявності повторності, щоб особа вже засуджувалася за раніше скоєне лісопорушення або піддавалася заходам адміністративного впливу [115, с. 31]. Якщо за першу порубку винний не притягався до відповідальності (адміністративної, кримінальної), то її брали до уваги лише за умови, що за нею не минув строк давності притягання до адміністративної відповідальності (не пізніше двох місяців від дня скоєння проступку) або строки, зазначені в ст. 48 КК України 1960 року. В разі застосування за першу порубку адміністративного стягнення або кримінального покарання інша порубка визнавалася повторною, якщо за попередню ще не минув річний термін від дня стягнення або не була знята чи погашена судимість. На думку В. Д. Пакутіна, якщо суд розглядав справу про сукупність спочатку вчиненої незаконної порубки лісу, яка має ознаки злочину через розмір заподіяної шкоди, а потім порубки, яка утворює проступок (тобто в меншому розмірі, ніж зазначено в законі), то ч. 1 ст. 160 КК України 1960 року застосовувалася на двох підставах: наявність шкоди, що її в законі вже визнано злочином, та повторність [44, с. 67].

На нашу думку, позиція цих учених-правознавців, яка є симбіозом двох вищезгаданих точок зору, виглядає найбільш прийнятною. З одного боку, було нелогічно розглядати наявність повторності, як у Є. І. Немировського, тільки у випадку, якщо зроблена раніше незаконна порубка лісу була злочином. Адже повторність у ч. 1 ст. 160 КК України 1960 року за своїм юридичним значенням виступала не як кваліфікуюча ознака, а як ознака, що характеризує простий склад незаконної порубки лісу поряд з певною сумою матеріальної шкоди. З іншого боку, не виправдано звужувала сферу застосування досліджуваної ознаки позиція Г. І. Вольфмана, Ю. І. Ляпунова та інших, які розглядали повторність лише відносно порубок лісу, кожна з яких сама по собі утворювала не кримінально каране діяння, а адміністративне правопорушення. Бо якщо вже був скоєний злочин у вигляді незаконної порубки лісу (за який особу навіть не засудили), суспільна небезпека цієї особи підвищувалася здійсненням нової порубки (хоч і в

меншому обсязі, ніж зазначалося в кримінальному законі). І вказівка на наявність повторності в цьому випадку дозволяла застосувати суворіше покарання в межах санкції ч. 1 ст. 160 КК України, ніж за той самий злочин, скоєний уперше.

Повторну незаконну порубку лісу потрібно відрізнати від продовжуваного злочину. Повторність присутня лише тоді, коли особа здійснила не менше двох різночасних, самостійних за задумом порубок лісу. Для продовжуваного злочину характерна реалізація єдиного злочинного наміру на здійснення порубки в певному розмірі в кілька прийомів (наприклад, заготівля стовпів для паркана в тому самому лісі впродовж декількох днів).

Водночас, треба пам'ятати, що незаконна порубка лісу як продовжуваний злочин характеризується одним джерелом здійснення посягання (ліс або лісові насадження), одним способом дії, невеликим проміжком у часі між окремими епізодами лісопорушення, прагненням досягти єдиного злочинного результату. При цьому кожна з порубок лісу має характер не самостійного злочину, а виступає етапом, продовженням одного й того самого злочинного діяння, і питання про відповідальність за скоєне вирішується з урахуванням загального розміру заподіяної порубкою шкоди.

Слід також зазначити, що від повторності порубки лісу та від продовжуваного злочину у вигляді незаконної порубки лісу треба відрізнати дії, які у своїй сукупності становлять одну порубку лісу як простий одиничний злочин, або один епізод продовжуваного злочину у вигляді даного лісопорушення. Наприклад, незаконна порубка може складатися з цілого комплексу дій (вибір місця рубання, конкретного деревостану, його рубання і розпилювання, вивезення заготовленої деревини тощо). Причому вони розглядаються лише як одна порубка лісу. Винний спочатку може виконати тільки частину зазначених дій (зробити порубку), а після закінчення певного проміжку часу, скажімо, вивезти деревину з лісу.

Отже, під *неодноразовістю* слід розуміти здійснення незаконної

порубки два або більше разів [124, с. 332]. Значить, неодноразовість означає саме повторне здійснення якихось дій, бо, як відзначалося раніше, повторність — це скоєння злочинних дій принаймні вдруге, що відповідає також етимологічному значенню поняття неодноразовості.

Поряд із цим, цілком виправдано постає ще один спірний момент: повторність як кваліфікуюча ознака ст. 246 КК України буде поширюватися лише на випадки незаконної порубки лісу, за які винна особа ще не була засуджена, чи дане поняття охоплюватиме також випадки незаконних порубок лісу, що призвели до засудження суб'єкта злочину? Тобто важливо визначитися, який вид повторності присутній в цьому випадку: фактична повторність і рецидив або тільки фактична.

Згідно зі ст. 34 КК України, рецидивом злочинів визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. З огляду на те, що здійснений нами аналіз суб'єктивної сторони незаконної порубки лісу підтвердив наявність навмисної форми вини завжди (хай навіть в окремих ситуаціях це стосується, на нашу думку, тільки злочинної дії), і беручи до уваги загальні положення теорії кримінального права, відповідно до якого скрізь, де закон згадує повторність, йдеться і про рецидив злочинів, наявність його в межах повторності як кваліфікуючої ознаки злочину, передбаченої ст. 246 КК України, є цілком обґрунтованою. Тут повторне здійснення порубки лісу вказує на так глибоко вкорінені пагубні та протизаконні прагнення особи, що навіть кримінальне покарання не допомогло їх позбутися, тобто покарання минуло безцільно.

Однак слід мати на увазі: за наявності необхідних умов чинне законодавство все-таки дозволяє вважати факт здійснення злочину в минулому недостатньою підставою для визначення вторинного здійснення порубки лісу як повторного. Такими можуть бути закінчення строків давності притягання особи до кримінальної відповідальності за перший злочин (ст. 49 КК України) або погашення чи зняття судимості (ст. ст. 89 і 91 КК України). Бо, як правильно писав В. Н. Кудрявцев, оскільки інститут

повторності відбиває певну спадковість антигромадської поведінки, а не просто факт вторинного порушення норми закону, то не може не враховуватися тривалий проміжок часу, що минув між першим та другим злочинами, впродовж якого засуджений займався суспільно корисною працею. Закінчення строку давності або погашення судимості свідчить про те, що в поведінці засудженого не можна розгледіти жодної лінії злочинної поведінки [125, с. 309].

Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб означає спільне вчинення цього злочину декількома (двома і більше) суб'єктами злочину, які заздалегідь домовились про спільне його вчинення. Домовитись про спільне вчинення злочину заздалегідь – означає дійти згоди щодо його вчинення до моменту виконання його об'єктивної сторони. Таким чином, ця домовленість можлива на стадії до готування злочину, а також у процесі замаху на злочин. Як впливає із ч. 2 ст. 28, домовленість повинна стосуватися спільності вчинення злочину (узгодження об'єкта злочину, його характеру, місця, часу, способу вчинення, змісту виконуваних функцій тощо). Така домовленість може відбутися у будь-якій формі – усній, письмовій, за допомогою конклюдентних дій тощо.

Учасники вчинення злочину такою групою діють як співвиконавці. При цьому можливий технічний розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль. Так, з урахуванням конкретних обставин справи та змісту спільного умислу осіб, що вчинюють вбивство за попередньою змовою, до таких дій можуть бути віднесені: передача іншому співучаснику зброї, подолання опору потерпілого або приведення його у безпорадний стан з метою полегшити заподіяння йому смерті іншим виконавцем тощо [36, с. 99].

Особа-1, Особа-2 та Особа-3 всупереч вимогам законодавства, усвідомлюючи суспільну небезпечність своїх дій, 16 листопада 2018 року, близько 10 години 00 хвилин, маючи прямий умисел, направлений на незаконну порубку дерев, діючи всупереч п.п.2,3 порядку видачі спеціальних дозволів на

використання лісових ресурсів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №761 від 23.05.2007 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», згідно яких використання лісових ресурсів проводиться за спеціальним дозволом - лісорубним квитком, ордером, не маючи лісорубного квитка, ордера на здійснення лісорубних робіт, прийшли до полезахисної лісової смуги, площа якої становить понад 0,1 га, що розташована на ділянці місцевості між с. Солонцюватка та с. Трудолюбівка, при цьому вищевказані особи мали при собі бензопили марок «Stihl» моделі «MS 180» оранжевого кольору, заводський номер «211 US 11300210801 F» «PA 66- GF30», та «Good luck», моделі «GL 4500 M» червоного кольору, заводський номер «GGG 141002085» та реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконну порубку дерев, щоб використати їх в якості паливного матеріалу для обігріву власного житла, згадані особи здійснили незаконну вирубку до ступеню припинення росту двох деревин роду «Акація» з діаметром дерев у корі біля шийки кореня відповідних розмірів: 55 см. та 35 см. Після чого, розпилявши їх на 21 відрізки довжиною від 35 см. до 240 см, приготували їх для подальшого транспортування, чим спричинили шкоду навколишньому природному середовищу в особі Державної екологічної інспекції у Кіровоградській області. В подальшому, на місці скоєння кримінального правопорушення, протиправні дії Особа-1, Особа-2 та Особа-3, були викриті працівниками поліції. Відповідно до висновку судової інженерно - екологічної експертизи №4969/18-27 від 10.12.2018 р., розмір шкоди, заподіяної внаслідок незаконного спилування двох сироростучих дерев породи акація на території полезахисної лісосмуги, яка розташована між с. Солонцюватка та с. Трудолюбівка Бобринецького району Кіровоградської області, становить 19740 грн. 83 коп. (дев'ятнадцять тисяч сімсот сорок грн. 83 коп.) [126].

Особа-1 та Особа-2, діючи всупереч ч. 1 ст. 4 Лісового кодексу України, згідно якої до лісовою фонду України належать лісові ділянки,

втому числі захисні насадження лінійного типу, площею не менше 0,1 гектара, пп. 3 п. 2 Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 733, який до лісів відносить також захисні ліси, пп. 1 п. 7 Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 733, відповідно до якого до категорії захисних лісів відносяться лісові ділянки, що виконують функцію захисту навколишнього природного середовища та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів, зокрема лісові насадження лінійною типу (полезахисні лісові смуги, державні захисні лісові смуги, лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів), п. 1 ч. 1 ст. 67 Лісового кодексу України, відповідно до якого заготівля деревини може здійснюватися у порядку спеціального використання лісових ресурсів, ч. 1 ст. 69 Лісового кодексу України, яка встановлює, що спеціальне використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці проводилися за спеціальним дозволом - лісорубний квиток або лісовий квиток, що видається безоплатно, п. 2 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 761 від 23 травня 2007 року, згідно якому лісорубний або лісовий квиток є основним документом, на підставі якого: здійснюється спеціальне використання лісових ресурсів: ведеться облік дозволених до відпуску запасів деревини та інших продуктів лісу, встановлюються строки здійснення лісових користувань та вивезення заготовленої продукції, строки і способи очищення лісосік від порубкових решток, а також облік природного поновлення лісу, що підлягає збереженню: ведеться облік плати, нарахованої за використання лісових ресурсів, п. 3 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 761 від 23 травня 2007 року, яким передбачено, що лісорубний квиток видається органом виконавчої влади з питань лісового

господарства Автономної Республіки Крим, територіальними органами Держлісагентства (далі - органи Держлісагентства) на заготівлю деревини під час проведення рубок головного користування на підставі затвердженої в установленому порядку розрахункової лісосіки, п. 8 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 761 від 23 травня 2007 року, згідно якому лісовий квиток видається власником лісів або постійним лісокористувачем. не отримавши спеціального дозволу на використання лісових ресурсів - лісорубного квитка або лісового квитка, тобто не маючи права здійснювати порубку дерев, діючи незаконно, умисно за попередньою змовою групою осіб, з корисливих мотивів, усвідомлюючи протиправність своїх дій та настання суспільно - небезпечних наслідків, бажаючи їх настання, заздалегідь заготовленим знаряддям, яке було необхідне для здійснення зрубу стовбурів дерев та їх розпилу, а саме бензопили червоного кольору марки «Goodluck» котра належить Особі-1 та бензопили марки «Зеніт» зеленого з сірим кольору, котра належать Особі-2, у період часу з 13.00 години до 14.00 години 13 жовтня 2019 року, реалізуючи свій злочинний умисел, з метою подальшого використання у власних цілях, здійснили незаконну порубку 6 (шести) сироростучих (живих) дерев породи дубу відділивши стовбури дерев від коріння діаметром: 34 см., 35 см., 35 см., 41 см., 34 см., 37 см. Своїми протиправними діями Особа-1 та Особа-2, спричинили ПАТ «УКРАЇНСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ» матеріальну шкоду на загальну суму 44 061 грн., 61 коп., яка є істотною і розрахована відповідно до додатку № 1 постанови Кабінету Міністрів України № 665 від 23 липня 2008 року «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» [127].

У ч. 3 ст. 2-46 КК України передбачено відповідальність за дії, передбачені частиною першою цієї статті, **вчинені у заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах.**

Відповідно до ст. 61 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», територіями та об'єктами природно-заповідного фонду є державні заповідники, природні національні парки, заказники, пам'ятники природи, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва, заповідні урочища.

Згідно ст. 15 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» природні заповідники – це природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, підтримання природних спонтанних процесів і явищ, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки [128].

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що утворюються з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів (ст. 17 зазначеного Закону).

Іншими особливо охоронюваними лісами з урахуванням закріпленої у ст. 246 КК диференціації кримінальної відповідальності та положень лісового законодавства слід вважати: 1) ліси, що мають наукове чи історичне значення (розташовані на території історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів тощо); 2) ліси генетичних резерватів, виділені у встановленому порядку за своїми типовими фітоценотичними, лісівничими та лісорослинними показниками для даного району з метою збереження цінних частин популяції виду, підвиду, екотипу лісової породи; 3) лісоплодові насадження – природні або штучно створені плодово-ягідні і горіхоплідні ліси, що мають спеціальне господарське значення;

4) субальпійські деревні і чагарникові угруповання (розташовані у межах відкритої гірської місцевості – полонин, яйл), угруповання субальпійського поясу.

Межі лісових ділянок, визначених для віднесення до однієї з категорій, проводяться по природних межах, квартальних просіках, лініях зв'язку й електромереж та інших чітко визначених на місцевості розмежувальних лініях (ст. 40 ЛК) [25, с. 460]. Для інформування населення та природокористувачів про межі заповідних об'єктів, категорію їх заповідання та основні відомості про режим і правила поведінки на природоохоронних територіях, використовуються інформаційні та охоронні знаки цих об'єктів [129, с. 45]. Головним завданням встановлення таких знаків є забезпечення інформованості та природоохороне виховання населення, підвищення ефективності роботи установ та організацій. До основних вимог, що ставляться перед системою знаків відносяться: *інформативність* (дозволяє попередити природокористувача про наявність, категорію та межі природно-заповідних об'єктів, їх підпорядкування. Найбільше інформативне навантаження несуть інформаційні щити, на яких в картографічній та текстовій формі подається максимум відомостей про об'єкт. Інформативність знаків забезпечується також правильним вибором місця їх встановлення); *наочність* (вони повинні розміщуватися в місцях найбільш можливої появи відвідувачів, бути помітними на місцевості та певною мірою контрастними за кольором та формою); *одноманітність* (дозволяє виділити і розуміти їх зміст у різних регіонах країни); *логічність розміщення на місцевості* (знаки мають розміщуватися там, де вони принесуть найбільше користі) та ін.

Наведемо декілька прикладів із практики застосування ч. 3 ст. 246 КК України, в яких було здійснено незаконну порубку саме зазначених вище видів лісів та чагарників.

06 січня 2019, близько 15 години Особа-2, знаходячись в лісовому масиві на території 4 та 8 виділу 1 кварталу Кримоцького лісництва ДП «Радомишльське ЛМГ» на відстані близько 2 км від смт. Біла Криниця

Радомишльського району Житомирської області, що згідно постанови Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 № 733 (Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок) належить **до категорії захисних лісів**, які виконують функцію захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу природних та антропогенних факторів, а саме: лісові ділянки (смуги лісів) уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, які виділяються з категорії експлуатаційних лісів, умісно, порушуючи встановлений порядок охорони, раціонального використання та відтворення лісу, як важливого елемента навколишнього природного середовища, з корисливих мотивів, шляхом вільного доступу, без передбаченого законом дозволу, не маючи лісорубного квитка (ордеру), за допомогою раніше підготовленої бензопили, шляхом відокремлення стовбурів на рівні подальшого припинення росту дерев, здійснив незаконну порубку дерев породи сосна звичайна у кількості 5 дерев: 1) дерево діаметром 37,5 см; 2) дерево діаметром 37,5 см; 3) дерево діаметром 40,5 см; 4) дерево діаметром 42 см; 5) дерево діаметром 34 см, чим вчинив **незаконну порубку лісу в особливо охоронюваних лісах** [130].

Продовжуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконну порубку дерев на території природно-заповідного фонду Особа-1 матеріали відносно якого виділені в окреме провадження на підставі ч. 8 ст. 469 КПК України, Особа-2 та Особа-3 матеріали відносно якого виділені в окреме провадження на підставі ст. 494 КПК України діючий умісно, усвідомлюючи, що вони знаходяться **на території природно-заповідного фонду**, а саме на території 47 кварталу, урочища «Липове-Велике», ділянки № 3 «Камишеваха» Регіонального ландшафтного парку «Краматорський», використовуючи заздалегідь приготовлений інструмент знаряддя правопорушення, а саме одну ланцюгову бензинову пилку фірми «good luck» моделі «GL 4500M», в порушення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», не маючи спеціального дозволу на

порубку дерев (лісорубного квитка, ордера) здійснили незаконну порубку лісів I категорії, а саме одного дерева породи Дуб діаметром 10,1-14 см., двох дерев породи Дуб діаметром 14,1-18 см., одного дерева породи Дуб діаметром 22,1-26 см., трьох дерев породи Дуб діаметром 30,1-34 см., одного дерева породи Ясень діаметром 34,1-38 см. та одного дерева породи Дуб діаметром 46,1-50 см, а всього дванадцять дерев породи дуб та ясень, що заподіяло істотну шкоду лісу, яка виражається у погіршенні природного складу лісу, його якості та захищеності, а також погіршення інших екологічних властивостей лісу та призвело до виникнення труднощів у відтворенні та залісенні лісу на ділянці здійснення його незаконної порубки, а також завдало матеріальну шкоду державі в особі Регіонального ландшафтного парку «Краматорський» у розмірі 31 353 грн. 00 коп. (тридцять одна тисяча триста п'ятдесят три гривні) [131].

14 березня 2020 року близько 08:00 години, більш точного часу встановити в ході досудового розслідування не представилось можливим, Особа-1, діючи умисно, всупереч встановленому порядку заготівлі лісодеревини, без спеціального дозволу на використання лісових ресурсів (лісорубного квитка або ордера), в порушення вимог ст.ст. 4, 69 Лісового кодексу України, ст. 60 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та порядку спеціального використання лісових ресурсів, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про врегулювання питань щодо використання лісових ресурсів» від 23.07.2007 за №761, самовільно, для власних потреб, знаходячись за межами населеного пункту на території лісових насаджень Осичанського лісництва державного підприємства «Савранське лісове господарство», розташованого в адміністративних межах с. Осички, Осичківської сільської ради, Савранського району Одеської області, маючи на меті здійснити незаконну порубку лісових насаджень, **в особливо охоронюваних лісах**, які виконують рекреаційні функції, за допомогою заздалегідь підготовлених інструментів - знарядь правопорушення, а саме бензопили «GOODLUCK»

червоного кольору з оранжевою кришкою стартера та заводським номером № НОМЕР_1, здійснив незаконну порубку трьох сиророслих дерев породи «Акація» діаметром шийки кореня першого дерева 30,5 см., другого дерева 34,5 см., та третього дерева 35,0 см. відокремивши стовбури дерев від коріння, з метою подальшого використання їх для власних потреб без мети збуту. Своїми умисними діями Особа-1 згідно обґрунтованого розрахунку розміру завданої шкоди, заподіяної лісу №1433/10 від 13.04.2020 року, виданої державною екологічною інспекцією в Одеській області, здійсненого на підставі Постанови Кабінету міністрів України від 23.07.2008 № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної лісу» заподіяв істотну шкоду державним інтересам в особі державного підприємства «Савранське лісове господарство» на загальну суму 21 163 гривень 93 копійки, що у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та, як вбачається з примітки до ст.246 КК України, є істотною шкодою [132].

30 березня 2020 року приблизно о 15 год. 00 хв., Особа-1, маючи прямиї умисел спрямований на незаконну порубку дерев, за допомогою власного свійського коня до якого було прикріплено гужовий віз приїхав до лісового масиву, в межах кварталу №21 виділу №20 Рівненського природного заповідника Білоозерського лісництва Володимирецького району Рівненської області. Де Особа-1, в період з 15 год. 05 хв. до 15 год. 30 хв. перебуваючи у лісових насадженнях, зокрема в кварталі № 21 виділу № 20 Рівненського природного заповідника Білоозерського лісництва Володимирецького району Рівненської області реалізуючи свій злочинний умисел, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, в порушення вимог ст. 69 Лісового кодексу України, не маючи спеціального документу для використання лісових ресурсів, лісорубного або лісового квитка, тим самим не маючи права здійснювати порубку дерев державної форми власності, з корисливих мотивів, здійснив незаконну порубку на території Рівненського

природного заповідника одного сироростущого дерева породи сосна діаметром пня 26 см., довжиною 6 м., заподіявши державі збитку на суму 1336,00 грн [133].

Одним із судів було встановлено, що 19 січня 2020 року, в другій половині дня у Особа-2 виник злочинний умисел на вчинення незаконної порубки дерева у Краснянському лісництві природного заповідника «Медобори», що між населеними пунктами Красне-Саджівки, Гусятинського району, Тернопільської області, для використання його у домогосподарстві за місцем проживання.

Особа-2 взявши в дома знаряддя для проведення незаконної порубки, а саме: сокиру та ручну пилку, прийшов до території Краснянського лісництва природного заповідника «Медобори». Перебуваючи в кварталі 1 виділі 2 Краснянського лісництва, відповідно до п.1 ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд», яке відноситься до **природно-заповідного фонду України**, Особа-2 вибрав з поміж дерев, одне сироростуче (живе) дерево породи «граб», яке знаходилося на пні (не відділене від коріння) та являлося багаторічними рослинами з чітко вираженим твердим стовбуром та гілками, що утворюють крону.

Далі Особа-2, в порушення вимог постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року №761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», без спеціального на те дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним квитком, ордером), виданим уповноваженим органом, використовуючи вказану сокиру та ручну пилку, здійснив повне відокремлення сироростучого дерева від кореня способом зрубівання і спилування. Спиланий стовбур дерева породи «граб», Особа-2 порізав на п'ять частин, довжиною від 1 до 2,5 м., гілки обрізав та залишив на території лісу. Вказані п'ять частин стовбура дерева, довжиною від 1 до 2,5 м., без гілок ОСОБА_1 виніс в сторону виїзду із території природного заповідника «Медобори», де покладав у рівчак. В

подальшому останній планував відвезти незаконно зрубані частини стовбура дерева в своє домогосподарство, де використати у власних цілях.

Внаслідок злочинних дій Особа-2 заподіяв державним інтересам матеріальну шкоду на суму 1336 грн [134].

При цьому, застосовуючи ч. 3 ст. 246 КК України, слід мати на увазі, що вжите у ній формулювання «дії, передбачені ч. 1 цієї статті...» означає вказівку саме і лише на дії та водночас не стосується передбачено ч. 1 істотної шкоди.

Верховним Судом було встановлено, що 7.09.2016, близько 23:00, Особа 1 та Особа 2 у 20-му кварталі 57-го виділу Бобрівського лісництва ДП «Березнівське лісове господарство», що належить до заказника місцевого значення (загальнозоологічний) урочище «Брище» і до природно-заповідного фонду, без відповідного дозволу за допомогою бензопили здійснили рубку двох сироростучих дерев породи «дуб» діаметром на пні 0,70 та 0,72 м, заподіявши територіальній громаді в особі Балахівської сільської ради матеріальної шкоди. ВС вказав, що Відповідно до встановлених фактичних обставин суд правильно кваліфікував вчинене діяння за ст. 246 КК (у редакції закону від 18.02.2016) як незаконну порубку дерев на територіях природно-заповідного фонду.

Відповідно до змісту ст. 246 КК (у редакції закону від 18.02.2016) та ч. 3 цієї ж статті в редакції на час постановлення обвинувального вироку апеляційним судом з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 246 КК, може бути скоєний у двох формах:

1) незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збуту незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяло істотну шкоду (ч. 1 ст. 246 у чинній редакції);

2) вчинення зазначених дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах (істотна шкода не є обов'язковою ознакою складу злочину,

передбаченого ч. 3 ст. 246 КК; за законодавчою конструкцією він є формальним).

Отже, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що для настання кримінальної відповідальності за злочин, у скоєнні якого визнані винуватими *Особа 1* та *Особа 2*, заподіяння істотної шкоди не має значення, а головним є місце скоєння злочину, а саме — територія природно-заповідного фонду [135].

Що ж до **тяжких наслідків** як ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 246 КК України, то у п. 2 примітки до аналізованої статті вказано, що у цій статті тяжкими наслідками вважаються такі наслідки, які у шістдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

В лютому 2020 року (точна дата та час в ході досудового розслідування не встановлена), перебуваючи в полезахисній смузі, яка розташована за межами Любарецької сільської ради Бориспільського району Київської області, заздалегідь знаючи, що діє не правомірно, без передбаченого законом дозволу, з порушенням Порядку використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761 (зі змінами), ст. 69 Лісового кодексу України, не маючи лісорубного квитка (ордера), тим самим не маючи права здійснювати порубку дерев, умисно, з корисливих мотивів, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого іяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання за допомогою бензопили марки КАЛІБР модель БН-2400, *Особа-1* здійснив незаконну порубку дерев, тобто повністю відокремивши від кореня до ступеню припинення росту дерева породи дуб у кількості 6 - штук з них: дуб (№ 1) діаметром у корі біля шийки кореня 40 см., дуб (№ 2) діаметром у корі біля шийки кореня 45 см., дуб (№ 3) діаметром у корі біля шийки кореня 50 см., дуб (№ 4) діаметром у корі біля шийки кореня 66 см., дуб (№ 5) діаметром у корі біля шийки кореня 68 см., дуб (№ 6) діаметром у корі біля шийки кореня 76 см.

Продовжуючи свій злочинний намір, Особа-1, використовуючи автомобіль марки Камаз модель 4310 спеціалізований лісовоз з краном маніпулятором, який останній взяв у користування в Особа-2 без надання йому інформації про незаконні дії, у зв'язку з якими він його планує використовувати, 16.03.2020 погрузив за допомогою маніпулятора в кузов вищевказаного автомобіля 5 дерев породи дуб, які до цього для зручності перевезення розпиляв за допомогою бензопили марки КАЛІБР модель БН-2400 на 18 колод різної довжини від 2 м до 3 м та здійснив їх перевезення до с. Єрківці, Переяслав-Хмельницького району, Київської області, де 17.03.2020 о 08:00 год. був виявлений працівниками поліції.

Своїми умисним діями Особа-1 відповідно до відомості розрахунку збитків нанесених незаконною рубкою дерев по насадженнях лінійного типу, виданої ДП «Переяслав-Хмельницьке лісове господарство», наніс шкоду навколишньому природному середовищу внаслідок незаконного вирубування дерев на суму 108 730,30 гривень, обраховану відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 № 665 «Про затвердження такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної лісу», що спричинило тяжкі наслідки згідно ч. 2 примітки до ст. 246 КК України. Вищевказані дії Особа-1 кваліфіковані органом досудового розслідування, як незаконна порубка дерев у захисних лісових насадженнях та перевезення незаконно зрубаних дерев, що спричинило тяжкі наслідки, тобто за ознаками кримінального правопорушення (злочину), передбаченого ч. 4 ст. 246 КК України [136].

Загалом конструювання чинної редакції ч. 4 ст. 246 КК України заслуговує на підтримку, адже засвідчує прагнення парламентаріїв уніфікувати та підвищити ефективність практики кримінально-правової протидії відповідним суспільно небезпечним проявам. Водночас, навіть підтримуючи рух у напрямі максимальної формалізації відповідних криміноутворюючих та кваліфікуючих ознак, я не можу погодитися з рішенням народних депутатів України щодо пов'язування передбаченої у ч. 4

ст. 246 КК України «тяжкої шкоди» виключно з настанням наслідків майнового характеру (школа у розмірі 20 і більше НМДГ відповідно). Видається, що з урахуванням місцезнаходження аналізованої заборони у системі Особливої частини КК України у примітці до статті неодмінно мало б бути вказано і на іншу шкоду, завдану навколишньому природному середовищу, як це і було зроблено у п. 1 ст. 246 КК України.

ВИСНОВКИ

За результатами написання магістерської роботи можуть бути сформульовані наступні висновки.

Родовий об'єкт екологічних злочинів можна визначити як сукупність суспільних відносин, що забезпечують охорону природного середовища навколо людини, його покращення та оздоровлення поряд з раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів.

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 246 КК України, є встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення лісу як важливого елемента навколишнього природного середовища.

Предметом аналізованого кримінального правопорушення визнаються дерева і чагарники, які ростуть у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.

Порубка засохлих деревостанів, які поряд із сироростучими рослинами є елементом лісу як біологічної єдності, з урахуванням конкретних обставин може розглядатись як малозначне діяння, позбавлене суспільної небезпеки.

Для кваліфікації діяння за ст. 246 КК України необхідним є те, щоб ліс та чагарники не набули товарно-грошової форми, інакше кажучи, статусу майна.

Протиправне заволодіння заготовленим чи складованим лісом, незаконна порубка з корисливою метою дерев і чагарників у розсадниках, ботанічних і зоологічних садах, квітникарських господарствах, а також інша незаконна порубка поза межами лісового фонду України (наприклад, на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках) за наявності підстав утворюють склад відповідного злочину проти власності або самоправства.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 246 КК України, виражається у незаконній порубці дерев і чагарників, а також незаконному перевезенні, зберіганні та збуті незаконно зрубаних дерев або чагарників. При цьому кваліфікація таких дій за ст. 246 КК залежить від категорії захищеності лісу, а також інших об'єктів, де здійснюється порубка. Так, незаконна порубка у лісах, захисних та інших лісових насадженнях утворює склад розглядуваного злочину лише тоді, коли це заподіяло істотну шкоду. Водночас вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах ПЗФ, а так само в інших особливо охоронюваних лісах є вже достатньою підставою для кваліфікації діяння за ч. 3 ст. 246 КК України: істотна шкода у такому випадку не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу цього злочину.

Пропонуємо порубкою з точки зору кваліфікації за ст. 246 КК України визнавати: 1) повне відокремлення дерева або чагарнику від кореня будь-яким способом (спилювання, зрубання, повалення транспортним засобом, застосування вибухових речовин тощо); 2) викорчовування – видалення деревостану з корінням; 3) пошкодження дерева або чагарничка до стану припинення росту (наприклад, відокремлення основних гілок від стовбура дерева, нанесення на стовбурі дерева глибоких порізів, знищення кореневої системи).

Порубка є незаконною, якщо вона здійснюється, зокрема:

а) без спеціального на те дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним або лісовим квитком), виданим уповноваженим органом (особою);

б) за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства;

в) за наявності дозволу, але з недотриманням передбачених у ньому умов стосовно місця, способу і строків порубки, кількості і порід дерев та чагарників (порубка не на тій ділянці, що виділена, до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків, вирубування цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, насінників,

плюсових та інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, тощо);

г) за наявності дозволу на проведення суцільної санітарної рубки, але без дотримання обмежень, встановлених щодо площі, строків, технологій проведення робіт.

Порушення порядку заготівлі деревини, яке безпосередньо не полягає у незаконній порубці лісу (наприклад, залишення на лісосіках пнів вище встановленого розміру, захаращування місць вирубки відходами, невивезення з лісосіки деревини у встановлений строк або залишення її в місцях рубок, залишення недорубів або зрубаних дерев у завислому стані, ведення рубок способами, які викликають ерозію ґрунту), тягне за собою не кримінальну, а адміністративну відповідальність (ст. 64 КУпАП).

Наступне заволодіння зрубаним лісом, здійснене тим, хто вчинив незаконну порубку лісу, не потребує додаткової кваліфікації як злочин проти власності.

Суб'єкт досліджуваного кримінального правопорушення – загальний.

Суб'єктивна сторона незаконної порубки лісу та інших дій, передбачених у ст. 246 КК України, в першій формі (у лісах, захисних та інших лісових насадженнях) може характеризуватися умислом (прямим або непрямым) або змішаною (подвійною) формою вини (за наявності необережності щодо наслідку, передбаченого в ст. 246 КК України). Водночас суб'єктивна сторона незаконної порубки лісу в другій формі (у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах) може характеризуватися винятково прямим умислом.

Випадки незаконної порубки лісу, вчиненої службовою особою (наприклад, керівником підприємства, лісничим) із використанням свого службового становища, повинні одержувати юридичну оцінку за сукупністю злочинів – за ст. 246 і нормою КК України про відповідний службовий злочин. При цьому службова особа може виконувати роль не лише виконавця

(співвиконавця), а й організатора, пособника чи підбурювача, що має бути відповідним чином відображено при кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. М.: Юрид. л-ра, 1960. 228 с.
3. Заїчко О.В. Поняття та сутність явища незаконної порубки лісу. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 277–282.
4. Коржанський М. Й. Нариси уголовного права. К.: Генеза, 1999. 207 с.
5. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. М.: БЕК, 1996. 560 с.
6. Российское уголовное право. Общая часть: Учебник / С.В. Бородин, В.Н. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова и др.; Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. М.: Спарк, 1997. 453 с.
7. Курс уголовного права. Часть Общая: Учебник для ВУЗов: В 2 т. / Г.Н. Борзенков, В.С. Комиссаров, Н.Е. Крылова, Н.Ф. Кузнецова и др.; Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. М.: Зерцало, 1999. Т.1.: Учение о преступлении. 557 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для ВУЗів / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.О. Беньківський та ін.; За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. К.: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.
9. Миколаєнко С. Об'єкт злочину повинен бути чітко окресленим. *Закон і бізнес*. 1999. № 32. 7 серпня. С. 14.
10. Кривуля О.М., Куц В.М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? *Вісник Університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць*. 1997. Вип. 2. С. 70-75.

11. Фесенко Є. Цінності – як об’єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75-78.
12. Фесенко Є.В. Об’єкт злочину з погляду реалій. *Юридичний вісник України*. 1997. 14-20 серпня. С. 7.
13. Тацій В. Я. Об’єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : монографія; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. 256 с.
14. Белоконов В. Чому злочин заподіює шкоду? Спірні питання кримінального права. *Закон і бізнес*. 1999. № 32. 7 серпня. С. 14.
15. Белоконов В.Н. Чему причиняют вред преступления? Спорные вопросы уголовного права. *Юридическая практика*. 2000. № 23(129). 8 июня. С. 11.
16. Ривлин А.Л. Об уголовно-правовых и уголовно-процессуальных отношениях. *Правоведение*. 1959. № 2. С. 105-112.
17. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.
18. Фролов Е.А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. *Сборник учёных трудов Свердловского юридического института*. Свердловск: СЮИ. 1969. Вып. 10. С. 184-225.
19. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков: Вища школа, 1988. 198 с.
20. Кригер Г. А. Квалификация хищений социалистического имущества. М., 1971. 336 с.
21. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2018. 455 с.
22. Ляпунов Ю. И. Уголовно-правовая охрана природы органами внутренних дел. М.: Академия МВД СССР, 1974. 151 с.

23. Некипелов П. Т. Уголовно-правовая охрана природы. *Советское государство и право*. 1973. № 1. С. 79—84.

24. Матвійчук В. Новітній підхід до визначення родового об'єкта й системи злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища. *Юридична Україна*. 2006. № 7. С. 87—89.

25. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, М. В. Комарницький, Р. О. Мовчан; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 615 с.

26. Ищенко Н. Родовой объект загрязнения или порчи земель. *Leges Viata*. 2017. № 5-2. С. 51-54.

27. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. 635 с.

28. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.

29. Самокиш В. П. Злочини проти довкілля: проблеми визначення родового об'єкта. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 85—87

30. Корнякова Т. В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля : монографія. Київ : Ін Юре, 2011. 408 с.

31. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 26 червня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

32. Казанник А. И. Административно-правовая охрана природы бассейна озера Байкал. Иркутск, 1997. Ч. 1. 32 с.

33. Иконичкая И. А., Краснов Н. И. Земельное право и охрана природы. *Советское государство и право*. 1979. № 12. С. 51—57.

34. Право природопользования в СССР / Под ред. И. А. Иконичкой. М.: Наука, 1990. 196 с.
35. Скворцова О. В. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 21 с.
36. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
37. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
38. Сасов О.А. Кримінально-правова охорона лісу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2002. 20 с.
39. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
40. Левченко Ю.О. Незаконна порубка лісу: фактори детермінації та способи їх усунення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 134–136.
41. Басаев Д.В. Охрана лесов: уголовно-правовые и криминологические аспекты (по материалам Республики Бурятия): дис. ... канд. юрид. наук. СПб., 2004. 211 с.
42. Сасов О.А. Кримінально-правова охорона лісу: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2002. 194 с.
43. Крастиныш У. Я. Уголовно-правовая охрана природы в Латвийской ССР: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 1978. 23 с.
44. Пакутин В. Д. Уголовно-правовая охрана внешней среды и природных ресурсов в СССР (квалификация отдельных преступлений). Уфа, 1976. 156 с.
45. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практ. пос.; МВС України, Луган.

держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 213 с.

46. Навроцький В. Злочини проти природи. Лекції. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка, 1997. 68 с.

47. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій. К.: Знання, 2000. 610 с.

48. Боротьба з екологічними злочинами: кримінально-правове і кримінальне дослідження / Ф.А. Лопушанський, О.Я. Светлов, І.П. Лановенко та ін. К.: Наукова думка, 1994. 148 с.

49. Конфоркин И.А. Уголовная ответственность за незаконную рубку лесных насаждений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2009. 23 с.

50. Мельник П. Кримінально-правова відповідальність за незаконну порубку лісу: окремі питання. *Право України*. 2001. № 6. С. 83–89.

51. Мельник П.В. Правова охорона лісів Карпатського регіону України: дис. ...канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2002. 188 с.

52. Марфіна Н.В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства: Дис. ... канд. юрид. наук. К., 2007. 208 с.

53. Порядок спеціального використання лісових ресурсів, затверджений постановою КМУ від 23 травня 2007 р. № 761.

54. Вирок Сокальського районного суду Львівської області від 3 березня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87975645>.

55. Вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області від 16 вересня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91572545>.

56. Вирок Путильського районного суду Чернівецької області від 9 вересня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91420430>.

57. Скворцова О.В. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі

матеріалів практики Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук. Сімферополь, 2007. 199 с.

58. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму ВСУ від 10 грудня 2004 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>.

59. Попревич В. Особливості положень КК 1960 р. щодо кримінальної відповідальності за лісопорушення. *Вісник прокуратури*. 2014. № 3. С. 158-162.

60. Попревич В.М. Сучасний стан та перспективи кримінально-правової охорони лісів України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 8. С. 184–185.

61. Іванова Н.Г. Запобігання злочинним посяганням на рослинний світ (за матеріалами Донецького регіону України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2011. 20 с.

62. Гиренко І.В. Правова охорона рослинного світу України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. К., 2015. 611 с.

63. Сторчоус О. Удосконалення юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства та протидія обігу незаконно добутих лісових ресурсів: рекомендації щодо внесення змін у законодавство. URL: <https://www.lisportal.org.ua/28748>.

64. Попов И.В. Квалификация преступлений против природной среды : учеб. пособие. Омск : Омский юридический институт, 2011. 210 с.

65. Шарипова О.В. Уголовная ответственность за незаконную порубку деревьев и кустарников, уничтожение или повреждение лесов (по материалам Дальневосточного региона) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Омск, 2006. 180 с.

66. Лачин А.А. Уголовно-правовая охрана лесов в законодательстве России : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань, 2004. 185 с.

67. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. М.: Юрид. л-ра, 1960. 244 с.

68. Єпур Г.В. Об'єктивна сторона складу злочину. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 2000. Вип. 3. С. 137-142.

69. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.

70. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Х.: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 2013.

71. Такси для обчислення розміру школи, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту, затверджені постановою КМУ від 23 липня 2008 р. № 66. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>.

72. Дудоров О.О., Письменський Є.О. Проблеми застосування й удосконалення кримінально-правової заборони, присвяченої незаконній порубці лісу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 7. С. 178–190.

73. Лачин А.А. Уголовно-правовая охрана лесов в законодательстве России : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань, 2004. 183 с.

74. Сулейманов А.Л. Уголовно-правовой и криминологический анализ незаконной порубки деревьев и кустарников (по материалам Республики Дагестан) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, 2002. 176 с.

75. Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого постановою КМ від 23 травня 2007 р. № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF#Text>.

76. Вирок Бучацького районного суду від 25 лютого 2020 р.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87819046>.

77. Вирок Глибоцького районного суду Чернівецької області від 10 квітня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88756402>.

78. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 2 липня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90162792>.

79. Вирок Богородчанського районного суду Івано-Франківської області від 16 вересня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91572524>.

80. Фалилеев В.А. Законодательный и правоприменительный подходы в сфере борьбы с экологическими преступлениями: в поисках гармонии. *Преступность, уголовная политика, уголовный закон*: сб. науч. тр. / под ред. Н.А. Лопашенко; Саратовский Центр по исследованию проблем организованной преступности и коррупции. Саратов: Изд-во ФГБОУ ВПО «Саратовская государственная юридическая академия», 2013. С. 430–432.

81. Бурлака П. Відмежування незаконної порубки лісу від деяких інших кримінальних правопорушень. *Вісник Прокуратури України*. 2018. № 10. С. 43–53.

82. Кисилевич О. Стаття 246 Кримінального кодексу України та реалії її ефективності. *Молодий вчений*. 2019. № 4 (68). С. 366–370.

83. Дудоров О., Комарницький М. Відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3 (36). С. 61–70.

84. Будяченко О.М. Щодо кваліфікації незаконної порубки лісу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 1. С. 85–88.

85. Панов М., Олійник П. Проблеми відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля. *Право України*. 2014. № 2. С. 291–299.

86. Антонюк Н. Кримінально-правова охорона власності : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

87. Качина Н. Проблемы квалификации незаконной рубки деревьев, кустарников и лиан, произрастающих на землях с неопределенной правовой категорией. *Российская юстиция*. 2016. № 6. С. 65–68.

88. Демидова Л. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок) : теорія, закон, практика : монографія. Харків : Право, 2013. 752 с.

89. Вольфман Г. Ответственность за преступления в области охраны природы: квалификация и наказание. Саратов : Изд-во Саратовского ун-а, 1984. 80 с.

90. Марец Б. Сукупність злочинів при незаконній порубці лісу та крадіжці деревини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 187–190.

91. Арманов М. Проблеми кваліфікації незаконної порубки лісу *Вісник прокуратури*. 2016. № 9. С. 80–85.

92. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

93. Ковтун О. М. Законодавство України про довкілля: Посібник. К.: Прецедент, 2005. 144 с.

94. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області від 21 січня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87029485>.

95. Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 10 серпня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90894502>.

96. Вирок Міжгірського районного суду Закарпатської області від 16 грудня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86383407>.

97. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу від 19 травня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89364528>.

98. Дудоров О.О. Законодавчі новели щодо кримінально-правової охорони українських лісів – обґрунтоване посилення відповідальності чи її невинуватна гуманізація? *Гуманізація кримінальної відповідальності:*

матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 16–17 листопада 2018 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 85–95.

99. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

100. Дагель П.С. Учение о личности преступника в советском уголовном праве. Владивосток: Дальневосточный гос. ун-т, 1970. 131 с.

101. Михеев Р.И. Проблемы вменяемости и невменяемости в советском уголовном праве. Владивосток: Дальневосточный гос. ун-т, 1983. 300 с.

102. Зубкова В., Соколов Н. Проблемы применения законодательства о незаконной порубке лесных насаждений по УК РФ. *Уголовное право*. 2007. № 2. С. 53.

103. Зозулінський Т. Викрадачі лісу. *Юридичний вісник України*. 11–24 травня 2013 р. № 19–20.

104. Ліщишин П. На захисті лісових багатств. *Вісник прокуратури*. 2013. № 6. С. 14–15.

105. Громко В. Я. Вчинення злочину службовою особою як обставина, що обтяжує відповідальність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 209 с.

106. Панов М., Олійник П. Спірні питання відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 91–92.

107. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. 304 с.

108. Лунеев В. В. Предпосылки объективного вменения и принцип виновной ответственности. *Государство и право*. 1992. № 9. С. 54–62.

109. Волков Б. С. Проблема воли и уголовная ответственность. Казанский ун-т, 1965. 136 с.

110. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенко. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Дакор, 2008. 1096 с.

111. Фролов Е., Свинкин А. Двойная форма вины. *Советская юстиция*. 1969. № 7. С. 58.

112. Советское уголовное право. Часть общая. М.: Юридическая литература, 1982. 439 с.

113. Жевлаков Э. Н. Мотивы преступного поведения в сфере охраны природы. *Актуальные проблемы уголовно-правовой борьбы с преступностью*: Сб. науч. тр. М., 1988. С. 88—97.

114. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. 243 с.

115. Гавриш С. Б. Кримінальна відповідальність за незаконну порубку лісу (ст. 160 КК УРСР). *Радянське право*. 1980. № 7. С. 30—33.

116. Корчева З. Г. Уголовно-правовая охрана природы в УССР: Учебное пособие. Х.: Вища школа, 1975. 83 с.

117. Вирок Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 14 березня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80437885>.

118. Вирок Балаклійського районного суду Харківської області від 10 грудня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86220866>.

119. Здравомыслов Б., Жевлаков Э. Уголовная ответственность за незаконную порубку леса. *Социалистическая законность*. 1984. № 5. С. 26—28.

120. Яковлев А. Об изучении личности преступника. *Советское государство и право*. 1962. № 11. С. 108—113.

121. Малков В. П. Повторность преступлений (Понятие и уголовно-правовое значение). Изд-во Казанского ун-та, 1970. 174 с.

122. Немировский Е. И. Правовая охрана лесов. М.: Россельхозиздат, 1977. 112 с.

123. Дубовик О. Л. Экологические преступления: Комментарий к главе 26 Уголовного кодекса Российской Федерации. М.: Изд-во «Спарк», 1998. 352 с.
124. Кудрявцев В. Н. Теоретические основы квалификации преступлений. М.: Госюриздат, 1963. 324 с.
125. Вирок Компаніївського районного суду Кіровоградської області від 14 березня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80510595>.
126. Вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10 вересня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91468276>.
127. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.
128. Пилипенко О.М. Основи методики незаконної порубки лісу: дис. ... канд. юрид. наук. Сєверодонецьк, 2018. 199 с.
129. Вирок Коростишівського районного суду Житомирської області від 10 квітня 2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81050904>.
130. Вирок Краматорського міського суду Донецької області від 10 березня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88282220>.
131. Вирок Любашівського районного суду Одеської області від 12 червня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91327528>.
132. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області від 2 вересня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91327528>.
133. Вирок Гусятинського районного суду Тернопільської області від 19 травня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89304252>.
134. Не там урізали дуба... URL: https://zib.com.ua/ua/140258-vs_poyasniv_u_yakomu_razi_nastae_kriminalna_vidpovidalnist_z.html.
135. Вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 4 червня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89629286>.